

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СХОДОЗНАВСТВА

Кафедра східної філології

Кваліфікаційна робота магістра

з філології на тему:

**СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ АРАБСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ
ТЕРМІНОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ**

студента групи МПар 55-18

факультету сходознавства

денної форми навчання

Освітньо-професійної програми

Галузевий переклад: арабська мова, англійська мова

Спеціальності: 035 Філологія

Спеціалізації: 035.060 Східні мови та літератури

(переклад включно), перша - арабська

Кравченко Єгора Ігоровича

Науковий керівник:

канд. філол. наук, доц. Лихошерстова М. Ю.

Допущено до захисту

«___» _____ року

Завідувач кафедри

(Підпис)

Валігура О.Р.

Національна шкала

Кількість балів

Оцінка ЄКТС

Київ-2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК СИСТЕМА СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ МОВНИХ ОДИНИЦЬ.....	7
1.1. Поняття «термін» у сучасних лінгвістичних студіях.....	7
1.2. Медична термінологія як особлива мовна система.....	15
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	19
РОЗДІЛ 2. ЗАКОНОМІРНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФАХОВИХ НАУКОВИХ ТЕКСТІВ.....	21
2.1. Сучасні підходи до визначення фахового наукового тексту.....	21
2.2. Провідні стратегії перекладу фахових наукових текстів.....	29
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	34
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЇ ПОШУКУ ПЕРЕКЛАДНИХ ВІДПОВІДНОСТЕЙ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ АРАБСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ.....	36
3.1. Лексико-семантичні закономірності перекладу арабських медичних термінів.....	36
3.2. Структурно-граматичні особливості перекладу арабських медичних термінів.....	40
3.3. Явище мовної атриції при перекладі арабської медичної термінології українською мовою та шляхи запобігання його виявам.....	48
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	55
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	60

ВСТУП

Прогрес людства, розвиток науки і техніки передбачає активну дослідницьку діяльність у галузі термінологічної лексики, явищ і процесів номінації та термінологізації. Разом з цим увагу дослідників привертають проблеми перекладу, становлення, семантики, деривації та тенденції розвитку термінології як прошарку наукової лексики. Вчені доходять висновку, що для підтримання орієнтації та однаковості при зображенні фахових знань сучасний стан науки вимагає поглибленого вивчення таких питань, як особливості перекладу термінів, генезис, процеси формування термінологічних систем, семантизація та стандартизація термінів, їхня реалізація в науковій літературі та науковій комунікації.

Дослідження термінів як лінгвістичної категорії посідає важливе місце в мовознавстві. Перш за все основним у вивченні цього прошарку лексики є їхні особливості та функціонування. Саме вони можуть викликати труднощі під час вибору способів перекладу українською мовою. Подолання останніх і є одним із пріоритетних завдань у переклададознавстві.

Медична термінологія набуває особливого значення в період посилення інтеграції країн та міжнародних економічних зв'язків. Так, наприклад, будь-якій людині, яка в рамках ділової поїздки або простої подорожі відвідує зарубіжну країну, може знадобитися медична допомога. Знання місцевої мови може суттєво прискорити процес її надання, ба більше – врятувати життя в особливо гострих випадках. Тому запропоноване дослідження присвячене особливостям перекладу арабської термінології медичного дискурсу українською мовою.

Актуальність теми пов'язана з важливістю знання медичної термінології та її окремих одиниць, їх адекватної мовної реалізації при перекладі, а також з розробкою методичних рекомендацій та вказівок щодо поліпшення праці перекладача, який здійснює переклад медичного тексту,

що містить специфічну термінологію, низку усталених слів та словосполучень.

Мета дослідження — дослідити лінгвістичні особливості передачі сенсу арабських медичних термінів українською мовою.

Завдання дослідження:

- систематизація, закріплення та розвиток набутих фахових теоретичних і практичних галузевих (мовознавство та аспектний переклад) знань;
- розвиток навичок та умінь виконання лінгвістичного та перекладацького аналізу з метою запобігання помилок під час здійснення перекладацької діяльності;
- виконання інформаційного пошуку із використанням новітніх інформаційних технологій;
- удосконалення вміння логічно та переконливо обґрунтовувати свою точку зору щодо прийняття рішень філологічного або перекладацького характеру.

Об'єктом наукового дослідження є термінологічна лексика сучасного арабського медичного дискурсу.

Предметом наукового дослідження є особливості семантики та синтаксису арабської термінологічної лексики медичного дискурсу при перекладі українською мовою.

Методи дослідження. У дипломній роботі використано такі методи дослідження: трансформаційний метод, структурно-семантичний метод, метод перекладацького аналізу тексту, метод зіставного та порівняльного аналізу, метод кількісних підрахунків.

Наукова новизна одержаних результатів виконаної наукової роботи полягає в тому, що вони є певним внеском до загальної теорії перекладу, зіставної лексикології, зіставної теоретичної граматики арабської та української мов, лінгвокраїнознавства.

Практичне значення. Отримані результати може бути використано у викладанні теорії і практики перекладу у вищій школі («Аспектний

переклад», «Галузевий переклад»), зіставної лексикології арабської та української мов («Термінологічна лексика», «Безеквівалентна лексика», «Фразеологізми»), зіставної теоретичної граматики арабської та української мов, лінгвокраїнознавства.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, висновків до всієї роботи, списків використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК СИСТЕМА СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ МОВНИХ ОДИНИЦЬ

1.1. Поняття «термін» у сучасних лінгвістичних студіях

Науково-технічна революція (НТР) веде до зростання кількості спеціальних лексичних одиниць у зв'язку з необхідністю вирішення, принаймні, трьох найважливіших завдань:

1) позначення маси виявлених явищ і закономірностей природи і суспільства, створюваної продукції промисловості і сільського господарства;

2) автоматизована обробка значних обсягів наукової, технічної, економічної та іншої спеціальної інформації, зафіксованої засобами природних і штучних мов, і передача цієї інформації в доступній для сприйняття людиною формі;

3) функціонування автоматизованих систем управління різних рівнів, що використовують знакові системи, в тому числі одиниці природних мов.

Слід зазначити, що вивчення термінів в сучасну епоху не може обмежитися виявленням їх власних ознак - терміни повинні бути з одного боку зіставлені з одиницями неспеціальної лексики, а з іншого боку протиставлені їм [2].

Оскільки терміни через загальні поняття пов'язані зі спеціальними сферами знань і діяльності, вони є об'єктом, яким неминуче займаються всі науки, які вивчають ці сфери. Серед цих наук слід назвати, перш за все, природні, технічні та суспільні науки: спеціальні поняття, які стосуються предмета їх вивчення, позначаються науковими, технічними, економічними, суспільно-політичними термінами, а системи понять - системами термінів (термінологічними системами). Далі - це методологічні науки (філософія, логіка, семіотика, кібернетика, загальна теорія систем), до яких примикають міждисциплінарні області знання (такі, як математика, інформатика, екологія).

Всі ці науки, наукові дисципліни та галузі знання оперують конкретно-науковими і загальнонауковими поняттями і категоріями, які, в свою чергу, також позначаються термінами - спеціальними або загальнонауковими. З цього випливає, що терміни виступають в якості об'єкта в широкому діапазоні областей теоретичної і прикладної діяльності, кожна з яких виділяє в терміні потрібні їй аспекти.

Впорядкування спеціальної лексики важливо для взаєморозуміння фахівців, що стає все більш важким у зв'язку зі спеціалізацією наук, підготовки наукових і технічних кадрів, видання наукової, виробничої та довідкової літератури, планування та обліку, розвитку міжнародних наукових і економічних зв'язків, отримання та обміну інформацією, розробки автоматизованих систем. Особливе значення упорядкування спеціальної лексики набуває в сучасних умовах комп'ютеризації досліджень, виробництва і управління. Слід враховувати, що вдалі терміни можуть сприяти розвитку науки, а невдалі - гальмувати розвиток наукових знань.

На основі аналізу наукових робіт останнього плідного періоду розвитку термінознавства В.М. Лейчик виділяє наступні дослідницькі напрями в області термінознавства:

- теоретичне термінознавство, що займається розробкою теоретичних і методологічних питань термінознавства: теорія терміна, визначення основних властивостей терміна, його місця в мові та системі знань;
- когнітивне (гносеологічне) термінознавство, що відкриває нові горизонти у вивченні термінів і їх сукупностей з точки зору теорії знання і пізнання;
- термінознавча теорія тексту, що займається питаннями типології текстів, що містять терміни, що досліджує змістовну і формальну структуру терміна, а також функції, що їх терміном в тексті, в дискурсі;
- аналіз типології термінів з точки зору позначуваних понять і мовної структури в галузевих термінологіях і термінологічних системах;

- історичне термінознавство - як в теоретичному плані, так і на матеріалі окремих галузей знання. В даний час на основі результатів цього напрямку досліджень виникла самостійна лінгвістична дисципліна - антрополінгвістика;

- розробка прикладних аспектів термінознавства: термінографії, стандартизації, уніфікації термінів окремих галузей знання [28].

Визначення сутності терміна і процесів термінотворення вважається головною проблемою сучасного термінознавства. Традиційно цю проблему відносять до найбільш актуальної і розробленої, проте до цих пір не існує ні строго обґрунтованої і несуперечливої теорії термінів, ні суворої методики лексикографічного опису термінів і їх інформаційного аналізу, ні переконливих рекомендацій в області термінобудови і термінвикористання [1].

Більшість фахівців погоджуються, що необхідною умовою існування терміна є наявність чіткого визначення в рамках даної терміносистеми. Однак ці визначення можуть бути різними. Складнощі при вивченні визначень виникають з кількох причин. По-перше, існує велика кількість видів термінологічних визначень, деякі з яких не визнаються деякими дослідниками як власне визначень. По-друге, невирішеним залишається питання про те, чим термінологічне визначення повинно відрізнятися від всіх інших. Нарешті, по-третє, існують різні точки зору на визначення самого визначення терміна.

В. М. Лейчик вважає, що достатньо прийняти таке розуміння визначення, «згідно з яким до визначення відноситься будь-яке висловлювання, яке сам автор висловлювання вважає визначенням і яке безпосередньо (без відсилань) розкриває необхідні і достатні ознаки відповідного поняття» [28]. Слід, однак, відзначити, що «визначення не є єдиним способом фіксації значення терміна» [28]. Якщо не існує формального визначення, то використовуються опис, пояснення,

ілюстрування. Проте, основним способом пояснення спеціального слова вважається саме визначення, чи дефініція.

Розглянемо існуючі функції терміна. Традиційно під функцією терміна розуміється роль, яку виконує термін як засіб позначення загального спеціального поняття. Виділяються три основні точки зору на функції терміна: номінативна [31]. Ця функція стосовно терміну реалізується у функції фіксації спеціального знання. Термін називає предмети цього знання, і без такого знання неможливі пізнання і діяльність в спеціальних сферах [28]; дефінітивних, тобто наявність у терміна суворої і точної дефініції [11]. На дефінуванні заснований пропонований науковою школою МГУ критерій термінологічності, що передбачає систематичне порівняння наукових дефініцій з тлумаченнями в загальнолітературних тлумачних словниках. В результаті такого порівняння виявляється різниця у визначенні одних і тих же лексичних форм у спеціальних і загальнолітературних тлумачних словниках [11]; номінативна і дефінітивна [11]. В.В. Виноградов зазначає: «Слово виконує номінативну або дефінітивну функцію, або є засобом чіткого позначення, і тоді воно - простий знак, або є засобом логічного визначення, тоді воно - науковий термін» [11].

Деякі лінгвісти стверджують, що термін називає, позначає, висловлює і навіть відображає поняття, з чого випливає, що терміну приписується номінативна, сигніфікативна, експресивна і навіть відбивна функція [8]. Найбільш правомірною нам здається точка зору Д. С. Лотте: «Серед повнозначних слів особливими словами щодо значення і вживання є терміни, оскільки вони поряд з читацькою функцією (функцією позначення тих чи інших уявлень), що виконується і іншими словами мови, виділяються ще і своєю дефінітивною функцією (функцією визначення відповідного поняття)» [29]. Цікаво відзначити, що лише у термінів можливе суміщення поняття і лексичного значення, незважаючи на існуючі між ними відмінності [11].

Термінознавство сьогодні переглядає свої традиційні положення про сутність терміна, про специфіку наукових текстів і розробляє нові проблеми,

серед яких чи не найголовнішими є питання про фахову мову – мову спеціального призначення (LSP), про структури знань, які стоять за терміном, про когнітивні наукові карти, про професійну комунікацію тощо [29].

Пошуки дефініції поняття «термін», яка б найбільш адекватно відобразила суть відповідного об'єкта, в науці тривають давно. Дослідники зробили безліч спроб дати повне визначення поняттю «термін», але жодне з них не є універсальним, і більшість термінологів намагаються по-своєму його потрактувати, що, напевно, можна умотивувати різними підходами до означуваного явища. Це дає підстави для припущення про існування проблеми адекватності означення терміна як поняття і як категоріальної одиниці. Зокрема, І. Кочан зазначає про таку проблему, яка «до сьогодні ще не розв'язана, бо термін, як і інші мовні універсали, важко піддається дефініюванню» [26, с. 30]. У мовознавстві використовують значну кількість пояснень поняття «термін». Ці пояснення здебільшого подібні і відрізняються лише в деталях. У кожній із галузей науки конкретний термін має інше семантичне значення, яке може збігатися зі значенням у загальній мові або може й відрізнятися від нього. На зміну значення терміна впливають мовні та позамовні чинники. Є різні погляди щодо пояснення таких різних трактувань цього поняття. Кожна наука має своє визначення поняття «термін», тому є багато дефініцій терміна, навіть різних вимог до їхнього створення.

Автори одного з перших українських підручників із термінології зазначають, що «одні дослідники намагаються дати термінові логічне визначення, інші – описово розкривають його зміст, наголошуючи на основних ознаках, треті – виділяють термін шляхом притиставлення якійсь іншій одиниці, четверті – шукають суперечливі процедури виділення терміна, щоб дати чітке визначення» [26, с. 146]. Дослідниця І. Кочан пояснює цей феномен так: «У термінологів немає однозначного визначення терміна, оскільки цей феномен є багатограним: одні дослідники намагаються дати терміну логічне визначення; другі – описово розкрити його

зміст, визначивши його характерні ознаки; треті – виділити термін протиставленням (зіставленням) з будь-якою іншою мовною одиницею; четверті шукають несуперечливі докази виділення термінів, щоб прийти пізніше до чіткого визначення цього поняття; п'яті намагаються дати хоча б робоче визначення. Однак така кількість визначень терміна, на жаль, не гарантує їхньої якості» [26, с. 30]. Водночас дефініція терміна, на думку Є. Регушевського, повинна бути короткою «у визначенні потрібно назвати лише функціональне призначення терміна, а ознаки і властивості не слід (та й не можливо) перерахувати у визначенні, бо воно тоді перестане бути визначенням у логічному розумінні цього слова» [35, с. 206–207].

Учені А. Суперанська, Н. Подольська, Н. Васильєва вважають, що головна риса, яка відрізняє терміни від звичайних слів – це зв'язок з науковими концепціями. Ця екстралінгвістична характеристика впливає на мовний статус терміна, адже в терміні, як і в слові, є досліджувані факти і їхнє теоретичне осмислення. Проте термін підкоряється законам тієї мови, якою він створений і в якій він функціонує. Ці вчені стверджують, що представники різних наук вкладають своє власне розуміння в поняття терміна. Це пов'язано з тим, що кожна наука має особливі поняття й уявлення, та передає це по-своєму. За твердженням термінознавців, усі ці підходи характеризуються відсутністю строгості і єдиної основи для визначення терміна [45, с. 11–12].

Наведені приклади дають підстави для припущення гіпотези про те, що єдине спільне визначення знайти важко; ці приклади ще раз підтверджують, що визначення терміна залежить від специфіки галузі певного наукового дослідження. Можливо, саме тому автори останньої праці і виводять лише робоче визначення терміна. «Термін – це спеціальне слово (словосполучення), прийняте в професійній діяльності і вживається в особливих умовах. Термін – це словесне визначення поняття, що входить в систему понять певної галузі професійних знань. Термін – це основний понятійний елемент мови для спеціальних цілей» [43, с. 14]. Отже, вчені

вважають, що оскільки термінологія будь-якої галузі знань є концептуальною за своїм підґрунтям, то системна і системно-типологічна лінгвістика, яку розуміють як певну лінгвістичну концепцію, яка синтезує прийоми і принципи різноманітних лінгвістичних підходів, може бути визнаною як найбільш доцільна та перспективна у разі дослідження складних термінологічних процесів і взаємозв'язків термінів всередині системи [45, с. 234].

Зокрема, Т. Стасюк, розглядаючи нові тенденції розвитку термінознавства, зокрема здобутки наукової групи Р. Теммерман, зазначає, що поруч із розвитком теорії терміна сьогодні розвивається новітня теорія фахової мови, що дає змогу вивчати сутність терміна в нових ракурсах : когнітивному, соціологічному, комунікативному та прагматичному [43, с. 41].

В. Табанакова переконана, що понятійна природа наукового терміна проявляється в його пізнавальних функціях [46, 28] і здатності наукового терміна відображати систему знань – передбачає обов'язкову системність у семантизації терміна, в тому числі й у визначенні терміна у словнику [46, с. 29].

Л. Фурсова, зазначаючи про специфіку мовної функції термінів та сферу їхнього поширення вважає, що основне в специфіці терміна – його спеціальне професійне уживання [49, с. 167–171]. Сьогодні питання динаміки терміна й проблеми розуміння терміна у фаховій комунікації – актуальний напрям у вивченні теорії термінів, які розкривають раніше не аналізовані аспекти природи терміноодиниць, терміновживань і термінотворень. У зв'язку з цим актуальними стають розробки в галузі оперування великими масивами термінологічних даних: «розкладення фахової свідомості на одиниці розуміння спеціального знання, механізми терміноонтографії й терміноонтології, інженерія знань та галузевих онтологій тощо» [49, с. 45–46]

Головною одиницею термінології (найменшою її складовою частиною) є слово. Тому концепція слова-терміна займає в термінології найважливіше

місце. В мові функціонують слова-терміни та слова-нетерміни, або загальноуживані, побутові слова. А.А. Реформатський відзначив: «Адже ж лінгвістично це ціла проблема – побутове слово та термін» [36, с. 113].

У лінгвістиці існує напрямок, заснований на прямому протиставленні двох знакових одиниць: «термін-слово», «термін-слово загальної мови, загальноуживане слово». Саме цей напрямок не визнають ті дослідники, які вважають функціональність особливістю терміна. Таким чином, можна виділити дві точки зору на внутрішню природу терміна: субстанціональну і функціональну. У відповідності зі субстанціональною точкою зору термін вважається особливим знаком, особливим видом слова чи словосполучення. З функціональної точки зору, термін являє собою особливу функцію лексичної одиниці. Тому основне питання специфіки терміна може бути сформульоване так: що таке термін – властивість лексичної одиниці (особливий вид слова) чи особлива функція лексичної одиниці? Різниця між терміном і загальноуживаним словом проявляється, перш за все, у плані змісту, визначається відмінностями наукового та побутового понять [25, с. 17].

Досвід та деякі спеціальні дослідження свідчать про те, що синтагматика термінів однорідніша та бідніша, ніж синтагматика слів загального уживання – і разом з тим точніша та суворіша. Це пояснюється, очевидно, тим, що терміни є необхідними для обслуговування логічних запитів діючої думки, в той час як слова загального уживання відповідають на запити багатосторонньої роботи свідомості людини в цілому, включаючи такі її сторони, як емоції, воля, естетичні "переживання", відчуття навіть глухі, потреби «підсвідомості» [25, с. 5].

Терміни відрізняються від слів загальнонародної мови тим, що вони виражають та формують професійні поняття, зміст яких, відображений в їх дефініціях, визначається в системі понять відповідної сфери. Про термін можна говорити лише в тій мірі, в якій він парадигматично є членом системи

термінів, а в мові виступає в спеціальному професійному контексті: тільки в цих умовах він може володіти властивостями однозначності та точності.

Оскільки слово являє собою нерозривну єдність форми (знака) та змісту, то термінологічність мовного знака знаходиться у прямій залежності від рівня спеціалізації поняття, яке асоціюється з його значенням. Вказівкою на термінологічність знака, який здатний виконувати термінологічну функцію, є сам факт його уживання у спеціальній мові, за межами якої він утрачає функціональну та семантичну специфіку та перестає бути терміном [36, с. 4].

1.2. Медична термінологія як особлива мовна система

Характерною особливістю терміна як слова в функції назви спеціального поняття є його належність до двох систем. Термін - член певної термінологічної системи, яка відображає систему понять даної науки. Як лексична одиниця, термін входить в лексико-семантичну систему мови, де займає певне місце серед інших одиниць цього рівня на основі своїх мовних характеристик. Отже, особливість терміна – у його «подвійному громадянстві», у його положенні як одиниці логоса та одиниці лексиса, тобто, одиниці наукового знання та загальномовного знання [12, с. 151]. З точки зору логоса, змістовна сторона терміна обмежується, основним чином, його абсолютною цінністю, тобто тим науковим поняттям, яке даним терміном означається. З точки зору лексиса, значення терміна визначається не лише абсолютною цінністю, тобто співвідношенням з науковим поняттям, але й місцем терміна в лексико-семантичній системі мови, а також його сполучним потенціалом, тобто, крім абсолютної цінності, в значення терміна входять іще відносна та сполучна ціннісні характеристики.

Якщо термінологічне значення розвивається на базі основного номінативного значення - ми маємо справу зі своєрідним проявом полісемії. В результаті розвитку термінологічного значення, слово стає частиною

металінгвістичної системи і характеризується наявністю наукової дефініції. Термінологічне значення ніби виводить слово за рамки загальної мови і включає його в систему термінів тієї чи іншої галузі науки. В словниках загальної мови в тлумаченні слів підкреслюються ті ознаки предмета, дії чи процесів, які найбільш видимо проявляються у звичайному житті людей. Коли люди уживають слово, вони помічають у відповідному йому «референті» ознаки, опис яких в тлумаченні відповідного слова дає нам уявлення про узагальнений образ, який знаходиться за цим звуковим (орфографічним) комплексом [12, с. 56]. Наукова дефініція виконує інші функції - вона допомагає нам включити слово в систему термінів тієї чи іншої науки, висовуючи в словниковому визначенні на перший план найбільш суттєві для даної галузі знань параметри і тим самим підкреслюючи місце кожного окремо узятого поняття в уже створеній металінгвістичній системі. Отже, зміст терміна розкривається його дефініцією на основі виділення необхідних та достатніх ознак поняття. Зміст загальноуживаного слова розкривається через його лексичне значення, яке не передбачає логічного виділення ознак поняття; в слові у порівнянні з терміном менш визначений об'єм поняття [12, с. 29].

Для функціональної точки зору, представленої в роботах Г.О.Винокура та в більшості сучасних визначень терміна, характерно виділення в якості головної диференційної ознаки терміна функції вираження спеціального професійного поняття, тобто, термін розуміється не як особливе слово (словосполучення), а як слово чи словосполучення в особливій функції. Функціональний підхід до терміна пов'язаний з поняттям «поняття» як основною ознакою, яка диференціює терміни та загальноуживані слова. Прибічники функціональної точки вважають, що термін завжди пов'язаний з поняттям.

Указуючи на специфіку мовної функції термінів та сфери їх розповсюдження, ми вважаємо, що основне в специфіці терміна – в його спеціальному професійному уживанні. Сфера розповсюдження або

застосування термінів визначається звичайно як спеціальна та для кожного типу термінології обмежена певною галуззю знань чи виробництва. Підкреслюючи цю загально визнану властивість терміна, не слід доводити її до крайності. Не можна погодитися з думкою, що ні у формі, ні в змісті не можливо «знайти суттєвої різниці між словом неспеціальної загальноуживаної лексики та словом лексики термінологічної. Реальна, об'єктивна різниця між двома цими типами слів – це, по суті, різниця позамовна. Якщо слово загальнорозповсюдженої, неспеціальної лексики співвідноситься з загальновідомим об'єктом, то слово термінологічної лексики – з об'єктом специфічним, відомим лише обмеженому колу осіб-спеціалістів. Ніякої іншої різниці між цими типами слів не існує» [45, с. 145]. Різниця між терміном та нетерміном розглядається тут уже не в специфіці слова, а у специфіці об'єктів номінації (тобто не у специфіці самих слів, а у специфіці позначених об'єктів); більш того, ця різниця ставиться в залежність навіть не від самої специфіки позначеного об'єкта, а від того, чи знають чи не знають цей об'єкт за межами обмеженого кола осіб-спеціалістів. Це, звичайно, крайність, яка суперечить реальному життю термінів, і тому ми погоджуємося з думкою [45, с. 127] про те, що питання потрібно ставити інакше: термін не перестає бути терміном, якщо його та позначений ним об'єкт знають або упізнають (а термін ще й уживають) за межами якогось вузького кола спеціалістів. Часто широка розповсюдженість терміна складається із суми специфічних уживань його в різних специфічних сферах; якщо до цього додати й загальне, неспецифічне уживання терміна, специфіка окремих сфер його уживання при цьому не зникає. Це підтверджується і практикою складання термінологічних словників: спеціалісти-термінологи включають до своїх словників слова та словосполучення незалежно від того, знають чи не знають їх за межами «обмеженого кола спеціалістів», так як при цьому важливо урахувати усе, що характерно для даної сфери мовного спілкування, а звичайно, не лише те, що не відомо нікому іншому, крім якогось вузького кола спеціалістів. Тому й ми підтримуємо тих лінгвістів, які

пов'язують термінологічність з функцією мовних одиниць та визнаємо специфіку сфери уживання та специфіку позначеного об'єкта.

В літературі останніх років була показана некоректність протиставлення «термін-слово» [45, с. 336]. Ця опозиція не правомірна з двох причин:

1) термін може бути складним і тому уже формально не співвідноситься зі словом;

2) простий (не складний) термін не може бути протиставлений слову, бо він сам є словом.

Наслідком протиставлення терміна слову є все ще існуюча ідея про різне положення терміносистем та мови: термін знаходиться за межами мовної системи, він абсолютно недоступний ніяким семантичним законам.

Медичний термін – це мовний знак у спеціальній функції носія інформації про систему наукових знань і практичних заходів, об'єднаних метою діагностики, лікування і попередження хвороб, збереження і зміцнення здоров'я та працездатності людини, на розвиток, функціонування, розуміння і вживання якого впливають лінгвістичні й екстралінгвістичні фактори.

1.Лінгвістичні фактори:

- особливості утворення медичних термінів греко-латинського походження (терміноелементи і елементи словотворення, спільні корені латинських слів і англомовної медичної термінології)

- інтернаціональні медичні терміни і слова-аббревіатури.

2. Екстралінгвістичні фактори

2.1. поява нових термінів у результаті їх винаходу

2.2. розробка і впровадження сучасних методів і засобів профілактики, діагностики та лікування хвороб, лікарських засобів і устаткування, що є результатом розвитку медицини.

Як відомо, метою перекладу є досягнення адекватності. Тому основне завдання перекладача полягає в тому, щоб уміло вжити необхідні

перекладацькі трансформації для того, щоб текст перекладу якнайточніше передавав усю інформацію, що міститься в тексті оригіналу, дотримуючись відповідних норм мови перекладу. Перетворення, за допомогою яких здійснюється перехід від одиниць мови оригіналу до одиниць мови перекладу, називаються перекладацькими трансформаціями [14, с. 25]. Перекладацькі трансформації становлять особливий вид міжмовного перефразування, яке суттєво відрізняється від трансформацій у межах однієї мови.

Переклад є зіставленням двох мовних систем на всіх їх рівнях. Лінгвістичний рівень перекладу є найнижчим в ієрархії перекладацьких завдань, водночас він у край необхідний для повноцінної передачі змісту тексту оригіналу. Зрозуміло, що перекладачеві необхідно передати не лише суму смислів, закодованих у реченнях, але й інформацію, що стосується культури, традицій, смаків нації, що потребує виходу за суто мовну систему (вищий рівень перекладу) і називається позалінгвальною інформацією або фоновими знаннями [19, с. 4].

Натомість, як зазначає В.С. Виноградов, переклад починається із суто лінгвального рівня [11]. У процесі перекладу часто стає неможливим використати буквальний словниковий відповідник і перекладач удається до перетворення внутрішньої форми слова чи словосполучення або ж його повної заміни, тобто до перекладацької трансформації.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Термін – це слово або словосполучення, яке позначає поняття певної галузі знань чи діяльності людини. Кожна галузь науки, техніки, виробництва, мистецтва має свою термінологію.

Системність термінології зумовлена двома типами зв'язків, які надають сукупності термінів системного характеру: 1) логічними; 2) мовними (хоча терміни позначають наукові поняття, вони залишаються одиницями

природної людської мови, а відповідно їм властиві всі ті зв'язки, які характерні для загальноживаних слів – синонімічні, антонімічні, словотвірні, полісемічні, граматичні, родо-видові тощо).

Характерною особливістю терміна як слова в функції назви спеціального поняття є його належність до двох систем. Термін – член певної термінологічної системи, яка відображає систему понять даної науки. Як лексична одиниця, термін входить в лексико-семантичну систему мови, де займає певне місце серед інших одиниць цього рівня на основі своїх мовних характеристик. Отже, особливість терміна – у його «подвійному громадянстві», у його положенні як одиниці логоса та одиниці лексиса, тобто, одиниці наукового знання та загальномовного знання. З точки зору логоса, змістовна сторона терміна обмежується, основним чином, його абсолютною цінністю, тобто тим науковим поняттям, яке даним терміном означається. З точки зору лексиса, значення терміна визначається не лише абсолютною цінністю, тобто співвідношенням з науковим поняттям, але й місцем терміна в лексико-семантичній системі мови, а також його сполучним потенціалом, тобто, крім абсолютної цінності, в значення терміна входять іще відносна та сполучна ціннісні характеристики.

РОЗДІЛ 2. ЗАКОНОМІРНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФАХОВИХ НАУКОВИХ ТЕКСТІВ

2.1. Сучасні підходи до визначення фахового наукового тексту

Е. В. Кравцова в статті «Науковий дискурс як вид інституційного типу дискурсу» проектує визначення інституційного спілкування, дане В. І. Карасиком, на науковий дискурс: «Науковий інституційний дискурс – це певним чином клішований різновид спілкування між вченими, які можуть і не бути знайомі особисто, але змушені взаємодіяти відповідно до норм соціуму, який можна визначити як наукове співтовариство» [27, с. 130]. В ряду особливостей, що характеризують науковий дискурс, автор виділяє:

(1) співвіднесеність рівня підготовки аудиторії з рівнем підготовки автора тексту – судячи з усього, це положення є правильним лише для ядра наукового дискурсу; в ситуації периферійного спілкування з індивідуумами, що не мають відношення до інституту науки, навряд чи можна говорити про (приблизно) однаковий рівень підготовленості комунікантів;

(2) принцип статусної рівноправності учасників – примітка до (1) зберігає свою силу і в цьому випадку.

Слідом за В. І. Карасиком, Е. В. Кравцова вважає метою наукового дискурсу процес виробництва нового знання про предмет або явище, який отримує вербальне оформлення і регламентується комунікативними канонами наукового спілкування – логічністю викладу, доказом істинності або хибності тих чи інших положень, граничною абстрактністю предмета мовлення. Доказ істинності своєї точки зору в процесі пізнання є основним завданням автора наукового дискурсу, на думку дослідниці [27, с. 130].

Г. Греф також приділяє увагу і науковому дискурсу, визначаючи його як різновид мовної дії, в якому наукова сфера отримує свою реалізацію як суспільно релевантне завдання. «Носієм» наукового дискурсу стає наукове співтовариство (scientific community), якому властиві:

- (1) рівність соціального стану його членів;
- (2) стабільність рівня базової наукової підготовки;
- (3) формальна єдність рівня освіти членів спільноти;
- (4) переваги можливого міждисциплінарного обміну знаннями (і його епізодичне здійснення на практиці);
- (5) внесок вчених однієї галузі в інші галузі науки.

При цьому наукове співтовариство як групу комунікантів характеризують:

- (1) спільність комунікативних цілей учасників;
- (2) наявність єдиної спільної мови науки;
- (3) подальший розвиток професійних мов за одними й тими ж принципами;
- (4) використання одних і тих же конвенціональних типів тексту для публікації результатів наукових досліджень.

Отже, наукова комунікація як дія регламентується правилами і традиціями, усталеними в відповідних інститутах соціуму на даному етапі його розвитку. Прагмалінгвістичні фактори, що характеризують ситуацію наукової комунікації: статусно-рольові та ситуативно-комунікативні характеристики її учасників, умови, організація і способи спілкування зумовили своєрідність наукового стилю.

Х. Вайнріх характеризує стан дослідження типів / жанрів тексту в області наукової комунікації як «велику білу пляму», перераховуючи деякі жанрові різновиди наукової літератури, такі як монографія, підручник, довідковий посібник, галузевий словник, коментар, біографія, бібліографія та ін [59]. В даний час вивчення жанрів наукового дискурсу становить продуктивний напрямок досліджень; в зв'язку з цим необхідно згадати роботи таких вчених, як С. Гюнтнер і Х. Кноблаух, Г. Греф і В. Тільманн, І.-А. Буш-Лауер, Х. Басслер.

При цьому Х. Басслер і П. Ауер вказують на важливість вивчення не тільки традиційних письмових та відповідних їм усних різновидів

комунікації в науковому співтоваристві, а й таких жанрів, як, наприклад, рекомендації та рецензії різного роду, рішення Вченої ради, слухання доповідей і, не в останню чергу, більш-менш неформальні діалоги між колегами, що супроводжують офіційні наукові заходи. Ситуації спілкування, в яких реалізуються перераховані жанри, також мають відношення до комунікативного простору, в якому розгортається науковий дискурс [52].

Науковий стиль може реалізовуватися у великих і малих жанрах наукової літератури: до великих М. Н. Кожина відносить монографію, дисертацію, енциклопедію, словник, довідник, підручники і навчальні посібники, в той час як до групи малих жанрів входять стаття, реферат, анотація, тези, огляд, рецензія, хроніка та ін [22].

За ступенем узагальнення наукового матеріалу виділяються первинні – націлені на первинний виклад результатів наукових досліджень – і вторинні наукові твори, які мають на меті інформувати читача стосовно кінцевих результатів досліджень, отриманих в ході осмислення і переробки первинних текстів.

З точки зору композиції, наукові тексти можуть поділятися на твори з жорстко фіксованою структурою (патенти, стандарти та ін.) та «вільною», «відкритою» структурою (статті, монографії, тези і ін.). Виділяються також і перехідні форми з регламентованою, але не настільки жорсткою, як, наприклад, у випадку з патентом, структурою (реферат, анотація).

Крім вищезгаданих можливостей класифікації, слід також приділити особливу увагу польовому підходу до жанрової структури наукового стилю, реалізованому в роботах Е. С. Троянської. В рамках даного підходу науковий стиль знаходить три зони: ядерну, периферійну і прикордонну. Ядро складають такі жанри, як стаття, монографія, дисертація, тези – саме ці жанрові різновиди визнаються провідними: в них повідомляється нове наукове знання і в них же найбільш явно проступають основні риси наукового стилю. Жанри, в яких стилістичні особливості мови науки виражені слабше, винесені на периферію, до таких належать: реферат,

анотація, рецензія, довідники, відгук, курс лекцій та ін. Найбільшу неоднорідну, прикордонну зону утворюють жанри, що поєднують в собі особливості різних стилів: наприклад, в патенті риси наукового стилю поєднуються з характеристиками офіційно-ділового стилю.

В. Є. Чернявська пропонує іншу класифікацію жанрів (у автора – типів) наукових текстів, засновану на виділенні домінуючих текстових функцій, відповідно до чого виділяються:

(1) академічні (науково-теоретичні) тексти, створювані для вербалізації нового знання і реалізації дослідницьких цілей (дисертація, монографія, стаття, тези);

(2) науково-інформаційні тексти (реферат, анотація, резюме);

(3) науково-критичні тексти (рецензія, відгук, огляд);

(4) науково-популярні тексти, метою яких є масове поширення обраних результатів наукового пізнання (науково-популярна стаття);

(5) науково-навчальні тексти, що переслідують дидактичні цілі (підручник, навчальний посібник, методичні рекомендації, курс лекцій) [50, с. 10].

Визначаючи науковий текст (мультимедійну презентацію, тези та ін.) Як «комунікативний жанр», С. Гюнтнер і Х. Кноблаух конкретизують дане поняття. Під «комунікативним жанром», таким чином, розуміється суспільно встановлене і формалізоване протягом комунікації, яке полегшує учасникам спілкування рішення комунікативних завдань. З одного боку, комунікативні жанри пропонують учасникам спілкування в деякому роді універсальні схеми дій, з іншого боку, чітка структура, що задається комунікативними жанрами, впорядковує комунікативні дії, що здійснюються учасниками [51].

Структура наукового тексту може варіюватися в залежності від галузі науки, в рамках якої створюється текст, а також в залежності від традицій, що склалися в конкретному науковому співтоваристві. Нерідко варіювання носить лінгвокультурний характер.

Проте можливе виділення умовно загальної структури для прототипового тексту незалежно від наукової дисципліни. Описуючи універсальну модель наукового тексту, Т. Н. Хомутова відзначає складність і ієрархічну організацію інформаційної структури наукових текстів, виділяючи такі рівні:

(1) Смыслова структура – репрезентація мовного, когнітивного, культурного і соціального компонентів у формі підпорядкування тем і підтем. Смыслова структура є не що інше як глобальна семантична макроструктура тексту. Макроструктури дозволяють звести складне і розгалужене значення структури тексту до більш простого і абстрактного значення: конкретний зміст окремо взятої статті отримує узагальнений семантичний опис в категоріях: «проблема-вирішення», «загальне-приватне» і т. ін.

(2) Граматична структура, яка організовує загальний зміст тексту і виражає когнітивні елементи макроструктури засобами мови [59].

Макроструктура наукового тексту традиційно складається з шести частин, кожна з яких має власне конкретне значення:

(1) у заголовку лаконічно виражається основна ідея тексту;

(2) анотація знайомить читача зі змістом тексту;

(3) вступ включає в себе обґрунтування цілей і завдань, що стоять перед автором наукового тексту, об'єкта і методів дослідження; також у вступі викладається вступна інформація та стисло подається історія питання дослідження;

(4) основна частина характеризується чіткістю і повнотою викладу; в ній відбивається процес дослідження, його актуальність і новизна;

(5) в висновку підбиваються підсумки дослідження: підсумовуються результати, вказується сфера їх потенційного застосування і перспективи для подальшої роботи, оцінюється теоретична і практична значущість дослідження;

(6) в кінці наукового тексту надається список літератури.

Деякі автори проводять більш докладне членування композиційної структури наукового повідомлення. Так, в якості текстової одиниці організації наукового тексту В. Є. Чернявська виділяє композиційно-прагматичний сегмент (КПС) – компонент смислового рівня тексту, що виражається на поверхневому рівні і визначається пізнавальними і комунікативними діями автора [17, с. 44].

До універсальної моделі наукового тексту включаються такі основні КПС: характеристика теми / предмета дослідження; історія питання; постановка цілей і завдань дослідження; формулювання проблеми; висування гіпотези; доведення; опис експерименту; висновки; науковий прогноз. КПС, як правило, мають типовий зміст і вводяться до тексту за допомогою стандартизованих засобів, що полегшує реципієнту сприйняття наукового повідомлення [16].

Знання універсальної макроструктури і типових КПС наукового тексту дозволяє учаснику комунікації не тільки успішно виокремлювати й обробляти інформацію, що міститься в інших наукових текстах, але і самостійно створювати тексти, що відповідають комунікативним очікуванням реципієнтів.

В контексті параметрів дискурсу можливо діагностувати дискурсивні механізми вирішення проблеми наукового дискурсу, зокрема, відповіді на питання, чи дійсно використовуються в дискурсі мовні засоби, які сприяють вирішенню ключової проблеми. Науковий дискурс – це специфічний для науки спосіб організації мовної діяльності, який включає в себе особливі лінгвістичні компоненти (тропи і фігури мови, мовні акти, термінологію, семантику і прагматику мови, синтаксис) [1].

Особливу проблематику і функції наукового дискурсу відображає текстовий параметр. Корпус текстів наукового (лінгвістичного) дискурсу формується на основі широкого набору референційних, наративних, тезових і панорамних смислових єдностей. Це пояснюється тим, що і змістовні, і

власне формальні текстові ознаки зумовлюються особливостями комунікативної діяльності адресатів і специфікою трансльованого знання.

У традиційному розумінні наратив визначається як текст, що описує якусь послідовність подій. Д. Шифрін визначає наратив як «форму дискурсу, через яку ми реконструюємо і репрезентуємо минулий досвід для себе і для інших» [77, с. 321].

У науковому дискурсі не менше частотними є тексти-описи, в яких характеризуються досліджувані об'єкти, явища шляхом перерахування їх ознак. При описі мовних одиниць в лінгвістиці зазвичай характеризується спочатку їх структура, потім семантика і, нарешті, функції. Наукова комунікація – це міркування, тобто доведення будь-якої тези за допомогою системи аргументів [77].

Типова композиція міркування така: теза, система аргументів, висновок. У наукових роботах, які мають полемічну спрямованість, часто вводиться і антитеза – протилежна тезі думка (яка умовно належить опонентові), яку автор в процесі міркування спростовує. Крім аргументів у міркуванні можуть використовуватися контраргументи – положення, які обґрунтовують антитезу [77].

Для наукового дискурсу характерне функціонування тезових текстів, обумовлене варіативністю завдань учасників наукової комунікації. Тези – короткий запис змісту наукового твору у вигляді основних, стисло сформульованих положень, в яких щось доводиться або спростовується [17]. Структура таких текстових утворень передбачає наявність преамбули (містить вступ до проблеми, обґрунтування актуальності, опис предмета дослідження), основних тез (об'єднаних спільною ідеєю, відбитою в заголовку), заключної тези (що містить основний висновок).

Локалізувати сенс на генералізованій дескрипції дійсності в науковому дискурсі покликані панорамні тексти, в яких представляється висвітлення певних питань в стислій і узагальненій формі [16]. Такий текст будується на матеріалі кількох творів або їх частин, об'єднаних однією темою або

концепцією, і демонструє різні точки зору на дану проблему, зіставляє, оцінює їх і відображає думку дослідника. Мовний параметр наукового (лінгвістичного) дискурсу, відбір його стилістично значущих елементів специфікований особливим для наукової комунікації регістром спілкування, що визначає абстрактно-узагальнений характер, об'єктивність, точність, логічність і безособовість викладу.

Під точністю наукового мовлення розуміється смислова точність, однозначність при збереженні насиченості змісту. Це досягається, в першу чергу, вживанням слів з абстрактним (відстороненим) значенням: феномен, компетенція, процес, онтогенез, категорія, диспозиція, інтеграція, функціональна субкатегоризація, стратегія, інтерсуб'єктивність, дефініція, категорія і т. ін [20].

Поняттєвість і визначеність у науковому дискурсі досягається шляхом вживання термінів, які виступають носіями і зберігачами певної інформації в сфері наукової комунікації, що забезпечують однозначне сприйняття і розуміння їх комунікантами. Взаємозв'язок спеціальних найменувань у терміносистемі певної науки, зокрема, в лінгвістиці, відображає характер пізнавальної діяльності учасників комунікації, сприяє розумінню поданих наукових концепцій.

Термінологічна лексика становить великий масив слів, використаних в проаналізованому матеріалі: система, матриця, транслітерація, агентиви, узус, метатекст, дискурс, дериват, вербоїди, денотат, ментальний лексикон, прототип, інтрарегістри, двомовність, мовна компетенція, мовна особистість, прецедентні тексти, метамовні та метакомунікативні типи реплік, модальність і т. ін. Абстрактність і узагальненість як стилетвірні ознаки наукового дискурсу / тексту об'єктивуються за допомогою різних мовних засобів [13].

У письмовому науковому мовленні, як правило, концентричною позицією є кінець речення:

Причиною цього типу є зміни стилістичного маркера мовної одиниці й мови, перш за все, інтерференція (в нашому випадку звукова інтерференція);

2.2. Провідні стратегії перекладу фахових наукових текстів

Аналізу основних властивостей, характеристик і формуванню терміна у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві присвячено цілий ряд робіт тощо.

У синтаксисі наукового стилю широко використовуються словосполучення, побудовані за схемою «іменник + іменник в родовому відмінку», в яких залежне слово виступає в ролі неузгодженого означення. Досить часто в таких словосполученнях спостерігається нанизування форм родового відмінка, коли форма родового відмінка, сама будучи залежною, управляє іншою формою родового відмінка і т. ін.

Наприклад:

Вивчення мови як відображення соціокультурної реальності; формування мовної картини світу; дослідження проблематики термінології; дослідження проблем розвитку мовлення дошкільників; збільшення аббревіатурних найменувань термінів і т. ін.

Типовим для наукового (лінгвістичного) дискурсу є вживання іменного присудка, оскільки речення з іменним складеним присудком – одна з найбільш поширених форм умовиводів, дефініцій, формулювань і тез, що визначає їх частотність в науковій мові, де формулювання законів, постулатів і припущень, визначення понять і явищ становлять невід'ємну частину змісту. Наприклад:

Мовний портрет – важлива характеристика не тільки індивідуальних, але і професійних якостей особистості;

Розуміння особливостей мовної ситуації – необхідна умова вироблення стратегій мовної освіти.

Для наукових текстів характерним є широке використання складних речень, причому найбільш поширеними є складнопідрядні речення. Для

визначення причинно-наслідкових відносин між явищами використовуються речення з підрядними причини:

Для того, щоб дати визначення семантичної ролі інструментальності, звернімося до кількох визначень інструменту та інструментального відмінка;

Саме тому слід розглядати категорію оцінки та поняття «мовна особистість» з антропоцентричних позицій в їх нерозривному зв'язку і т. ін.

Для виявлення суттєвих ознак описуваних в науковому тексті об'єктів використовуються складнопідрядні речення з підрядними означальними, наприклад:

Комунікативна свідомість – це сукупність комунікативних знань і комунікативних механізмів, які забезпечують весь комплекс комунікативної діяльності людини і т. ін [27].

Складнопідрядні речення з підрядним з'ясувальним використовуються для вираження узагальнення, опису якихось закономірностей або для вказівки на джерело інформації:

Ще Вільгельм фон Гумбольдт стверджував, що мова – це тільки форма і нічого більше.

Частотними в науковому стилі є і складнопідрядні речення з підрядними умови, наприклад:

Якщо розглядати мову як компонент свідомості людей, що мислять і спілкуються, то з'являється можливість осмислити не тільки зміст мовної моделі, але і її відтворювальну форму тощо.

Таким чином, науковий текст виступає як вираження і відображення наукового стилю – особливого способу когнітивних та комунікативно-мовних дій суб'єкта, вирішального в процесі формування тексту завдання повідомлення нового знання про дійсність і доведення істинності цього знання. Отже, процеси текстотворення в науковій мові відображають закономірності пізнавального процесу [13]. Зміст наукового тексту розкривається за допомогою різноманітних мовних засобів, в числі яких переважають понятійні (емоційно-нейтральні), що виконують

представницьку і позначувальну функції, що свідчить про підпорядкування характерних мовних рис наукового (лінгвістичного) дискурсу його базовим цілям.

Наукові переклади є невід'ємною частиною роботи будь-якого професійного перекладача. Однак навіть фахівець, який прекрасно володіє іноземною мовою, не завжди зможе грамотно перевести науковий текст. Переклад наукових текстів може виявитися неадекватним через неправильне розуміння сенсу тексту і науково-технічної термінології перекладачем, що послужить причиною значного спотворення сенсу перекладених матеріалів. Для того щоб грамотно здійснити переклад науково-технічного тексту, необхідно знати основні особливості наукового стилю в цілому.

Науковий стиль характеризується логічністю побудови речень, смисловою точністю, інформативною насиченістю, об'єктивністю при викладі матеріалів і прихованою емоційністю. Термінологічна лексика і складні граматичні конструкції допомагають реалізувати всі особливості наукового стилю на практиці [55].

Таким чином, переклад наукового тексту передбачає використання стандартизованого мовного оформлення. Науковий текст і науково-технічний переклад не терплять двоїстості сенсу і спотворення використовуваних понять і термінів. Тому переклад наукового тексту вимагає, перш за все, ясності у викладі при максимально повній відповідності перекладу оригіналу. Досягти такої гармонії може тільки професіонал, що має разом зі знаннями в області тематики наукового тексту також високу стилістичну грамотність [51].

Науковий стиль у будь-якій мові передбачає використання певного лексико-граматичного мовного матеріалу. Отже, науковий переклад з рідної мови іноземною зажадає від перекладача співвіднесення граматичних конструкцій та лексичного матеріалу однієї мови з іншою, з урахуванням особливостей наукового стилю в цілому.

Переклад наукових текстів іноземною мовою є складним завданням, яке передбачає як прекрасне володіння обома мовами, так і хороше орієнтування в тематиці наукового тексту. Більш того, переклад наукових статей вимагає від перекладача знання структури і правил оформлення статті мовою оригіналу і мовою перекладу.

Далі докладніше зупинимося на аспектах перекладу термінологічної лексики. Без адекватного перекладу термінів переклад технічного і наукового тексту не виконує своє призначення. Для досягнення цієї адекватності повинні бути дотримані певні умови, які залежать як від урахування ознак терміна, так і від дотримання закономірностей перекладу спеціального тексту.

Ці умови діляться на загальні, що визначаються ознаками самого терміна, специфікою мови оригіналу і мови перекладу і правилами зіставлення цих двох мов, та індивідуальні, які визначаються особливостями виду і жанру тексту, що перекладається, і характеристиками того чи іншого конкретного терміна в ньому.

Необхідно назвати три загальних умови адекватного перекладу термінів. По-перше, повинен бути забезпечений адекватний переклад окремо взятих термінів певного тексту. По-друге, кожен перекладений термін повинен перевірятися з точки зору терміносистем, що фігурують в мові оригіналу і мові перекладу, та призначені для окреслення системи термінів будь-якої окремої науки, галузі знання, техніки і т.ін. По-третє, повинні бути враховані відмінності термінів, зумовлені специфікою передачі думки кожною із цих мов.

Перераховані три умови повинні враховуватися при виборі конкретного способу перекладу термінів. Розглянемо чинну класифікацію способів перекладу термінів [50].

Найбільш поширеними способами перекладу є такі.

1. Оптимальним способом перекладу є виявлення в мові перекладу еквівалента терміну мови оригіналу. Застосування цього способу можливо в

тих випадках, коли країни, в яких поширені мова оригіналу і мова перекладу, досягли приблизно однакового рівня суспільного розвитку або пройшли цей рівень в якийсь період своєї історії.

2. Новий термін в мові перекладу може бути створений шляхом додання до наявного у цій мові слова або фрази нового значення під впливом терміна мови оригіналу.

3. Якщо структура перекладної лексичної одиниці в обох мовах збігається – це семантична калька. При використанні семантичного калькування структура терміна, створюваного в мові оригіналу, відповідає нормам мови оригіналу, а структура терміна, створюваного в мові перекладу, відповідає нормам мови перекладу. Загальною є тільки семантика термінів обох мов, через що цей спосіб перекладу і називається семантичним калькуванням. У технічних науках поелементний переклад (калькування) складних за структурою термінів також широко поширений.

4. Якщо структура лексичної одиниці запозичується при перекладі разом з цією одиницею – це структурна калька, або власне калька. Цей поелементний переклад складної лексичної одиниці, при якому кожному елементу з мови оригіналу відповідає елемент в мові перекладу, супроводжується появою в мові перекладу нової, чужої для неї моделі. Деякі з запозичених моделей (елементів структури) закріплюються в результаті калькування в мові перекладу, інші залишаються чужорідними, існуючи тільки в ізольованих структурних кальках. В цьому полягає і перевага, і недолік калькування.

5. Коли в процесі перекладу запозичуються і семантика, і структура, і форма (звуковий склад і написання) терміна, то вказаний спосіб називається «запозиченням». При цьому слід чітко розрізняти запозичення, що залежать від безпосередніх контактів двох мов, та інтернаціоналізми, в першу чергу, побудовані з греко-латинських елементів, які визначаються традиційними особливостями європейської культури, заснованої на класичній освіті.

Що стосується власне запозичень, то ставлення до них при перекладі є неоднозначним. У тих випадках, коли термін «надходить» до мови перекладу разом із новим поняттям, яке він виражає, або з новим об'єктом, який він позначає в мові оригіналу, запозичення терміна може бути дозволене [51].

6. Низка випадків передбачає переклад терміна за допомогою описової конструкції. Цей спосіб перекладу застосовується, перш за все, для безеквівалентних термінів, що відображають реалії певної країни. наприклад.

7. Терміни можуть також перекладатися за допомогою лексичних трансформацій, а саме генералізації або конкретизації значень. «Конкретизацією» називається заміна слова або словосполучення мови оригіналу з більш широким значенням словом або словосполученням мови перекладу з вузьким значенням. Зворотнє явище, тобто заміна одиниці мови оригіналу, що має більш вузьке значення, одиницею мови перекладу з більш широким значенням, носить назву «генералізації».

Наразі у зв'язку зі створенням інформаційно-пошукових систем ведуться роботи з нормалізації термінології ряду галузей науки і техніки. Також сьогодні зростає потреба в міжнародній координації термінологічної діяльності, спостерігається прагнення до уніфікації термінологічної лексики в різних мовах, що, безумовно, полегшить в майбутньому роботу перекладачеві наукових текстів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Науковий текст виступає як вираження і відображення наукового стилю – особливого способу когнітивних та комунікативно-мовних дій суб'єкта, вирішального в процесі формування тексту завдання повідомлення нового знання про дійсність і доведення істинності цього знання. Отже, процеси текстотворення в науковій мові відображають закономірності пізнавального процесу. Зміст наукового тексту розкривається за допомогою різноманітних мовних засобів, в числі яких переважають понятійні

(емоційно-нейтральні), що виконують представницьку і позначувальну функції, що свідчить про підпорядкування характерних мовних рис наукового (лінгвістичного) дискурсу його базовим цілям.

Переклад наукового тексту передбачає використання стандартизованого мовного оформлення. Науковий текст і науково-технічний переклад не терплять двоїстості сенсу і спотворення використовуваних понять і термінів. Тому переклад наукового тексту вимагає, перш за все, ясності у викладі при максимально повній відповідності перекладу оригіналу. Досягти такої гармонії може тільки професіонал, що має разом зі знаннями в області тематики наукового тексту також високу стилістичну грамотність.

РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЇ ПОШУКУ ПЕРЕКЛАДНИХ ВІДПОВІДНОСТЕЙ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ АРАБСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

3.1. Лексико-семантичні закономірності перекладу арабських медичних термінів

Із плином часу, коли науковий прогрес зумовлює появу нових явищ, процесів, понять, виникає потреба у створенні нових термінів, зокрема і в медицині, де з винаходом нових препаратів, інструментів, виникненням нових хвороб повинні з'являтися відповідні лексичні одиниці для їхнього чіткого вербального закріплення. Завдання для арабської медицини в цьому плані полегшується, адже більшість головних центрів досліджень з медицини розташовані на Заході, де всю медичну документацію та енциклопедичні дані видають європейськими мовами. Тому “завдання арабської термінологічної практики зводиться до знаходження адекватних арабських термінів для відпрацьованих та стандартизованих іншомовних термінологій” [9, с. 123].

Виникаючи, терміни підпадають під ту ж лексичну систему, у межах якої вони з'являються. Вони створюються за тими самими моделями, що й загальноживані слова мови і відповідають законам фонетичної та структурної організації. Термінологічні одиниці медичної лексики сучасної арабської літературної мови утворюються трьома способами: семантичним, синтаксичним та морфологічним. Вони використовуються, коли утворення відбувається за допомогою засобів мови (словосполучення, похідні, складні слова), та коли відбувається зміна значення загальноживаних слів, що набувають статусу терміну. Також варто згадати ще один важливий спосіб поповнення термінологічного словника – іншомовні запозичення. Усі ці способи ефективно діють для найменування значної частини медичної лексики і лексики серцево-судинної та нервової системи організму людини

зокрема, позначаючи різні серцево-судинні та нервові хвороби, синдроми і патології.

У межах морфологічного способу можна зустріти як однослівні терміни, так і терміни-словосполучення. Доцільно зазначити, що в арабській медичній термінології переважають терміни, що складаються з двох і більше компонентів, кожен з яких є загальноживаним словом, яке в цій терміносистемі набуло термінологічного статусу. Однослівні терміни своєю чергою позначають різні анатомічні назви, часто взяті з класичної арабської лексики, і які закріпилися у цій терміносистемі, наприклад: “вена”, ديرو بصع, “нерв”, رهبا, “аорта”, مد, “кров”, نيرش, “артерія”, نيرش. Існує також термінологія, яка використовується у всіх галузях медицини та позначає загальні медичні поняття: “синдром”, مزلاتم, “запалення”, باهتلا, “пухлина”, مرو, “злоякісний”, ثيبخ, “спазм”, جنشت, “розлад”, للاتخا. Щодо словосполучень, то в медичній лексиці поряд з однослівними термінами вони становлять пласт медичного лексичного матеріалу, що позначає хвороби та патологічні стани: “судинна дистонія”, للخ, “варикоз”, درولأ عسوت, “артеріосклероз”, ينيرش بلصت, “артеріоспазм”, ينيرش-جنشت, “неврастенія”, يبصع-نهو, “нейротрофіка”, يذغت-ةيبصع.

Варто також зазначити, що деривація є досить ефективним методом створення термінів і відбувається переважно двома шляхами: трансформацією морфологічної структури основ за існуючими в мові моделями шляхом внутрішньої флексії та словотвірною афіксацією й суфіксацією. Масдари теж є джерелами (з арабської رصم “джерело”) створення нової термінології. Основними дериватами, які знайшли своє застосування у медичній лексиці стали:

- 1) Ім'я знаряддя (عضيم): “скальпель”, طقلم “пінцет”, باقثم “коловорот”;
- 2) Масдар (طلجت): رصم “тромбоз”, ناضبن “пульсація”, باصع “невроз”;
- 3) Зменшувально-пестлива форма (ةريعش): ريغصتلا مسا “капіляр”, نيرش “артеріола”, ديرو “венула”, مدلا ةحيول “тромбоцит”, نيطب “шлуночок”.

Серед цієї термінології трапляються і приклади абстрактних та відносних імен, які відчутно поширилися та стали точно позначати типи і явища захворювань і станів, даючи їм чітку характеристику: ءارمـجـ. ءيرك “еритроцит”, ءيقنـعـلا ءريفـضـلا “шийне сплетіння” (нервове), نافـجـرـلا ءلاـزا “дефібриляція”, ءاضيب ءيرك “лейкоцит”.

Ще одним видом утворення нових термінів у арабській медичній термінології є терміни, які утворені в результаті додавання заперечної частки لا. Це явище досить вдало та продуктивно вписалося у вимір арабського синтаксису і стало на сьогоднішній день досить розповсюдженим: ءيمـظـنـلا “аритмія”, طاسبنا لا “адіастолія”, ءيـكـرح لا “адинамія”, لا يضارعا “асимптомний”.

До синтаксичного методу належать і терміни, утворені внаслідок приєднання афіксів جراح “екстра”, فـلـخ “за”, بينـج “навколо”, تحت “суб-”, داضـم “анти”, ءيلـكـلا بينـجـ. يـومـدـمـرو (тобто відсутність) префікса “a” та інших: يـومـدـمـرو “навколониркова гематома”, مـروـءـمـجـمـجـلا لـخـاـدـيـومـد “внутрічерепна гематома”, عـلاـضـلاـءـنـيبـبـاـصـعا “міжреберні нерви”, يـومـدـمـروـاـرـولـبـلا جـراخ “екстраплевральна гематома”, مـسـجـ-دـاضـم “антитіло”, ءيفـاـجـلا تـحـتـ يـومـدـمـرو “субдуральна гематома”, وذنـيبـنـاج “акардія”, بـلـقـلا مـادـعـنا “антибіотик”, يـويـحـ-دـاضـم “антивірус”, سـورـيـفـلا داضـم “білатеральний”, نـيـبـطـق وذ “біполярний”.

Специфіки семантичному способові надають шляхи утворення професійної лексики, які полягають у зміні значень слів, що вже існують у мові. Наприклад, коли слово набуває суто термінологічного статусу або перетворюючись на науковий термін, відбувається звуження його значення: ءيدـضـعـلا ءريفـضـلا “нижня камера” (серця), بـيـلقـ-بـيـع “порок серця”, ءيلـفـسـ. ءفـرـغ “плечове сплетіння” (нервове), مـدـلا ءغـيـص “гемограма”, ءيدـيـرـوـءـريفـضـ “венозне сплетіння”.

Попри всі зусилля арабських наукових інститутів до максимальної арабізації термінології, в арабській лексиці з’являється дедалі більше іношомовних лексичних одиниць, головню взятих з латинської чи грецької мов. Це пов’язано перш за все з тим, що деякі явища неможливо точно передати засобами арабської мови, або, якщо навіть це можливо, то вони все

одно залишаються на правах еквівалентів, формуючи великі синонімічні групи. Повні запозичення представлені інтернаціональними транслітерованими термінами, які часто мають арабські еквіваленти: طرأ “аорта”, “анемія”, إيمينا, امزلاب “плазма”, نوروين “нейрон”, نيرون “неврин”, ايمايكلول “лейкемія”.

Неповні запозичення є досить поодинокими випадками. Найчастіші з них – це словосполучення, одна частина з яких є загальною назвою: تيار-ةمزلاتم “синдром Райта”, باصعلأ-ا مزتامور “нейроревматизм”, باصعلأ-ا نيسكت “нейротоксин”, روتسابدوغ ةمزلاتم “синдром Гудпасчера”.

Процес калькування у медичній термінології сучасної арабської літературної мови відбувається переважно синтаксичним шляхом. Це можна пояснити перш за все особливістю медичної термінології загалом, де більшість термінів складаються з двох або кількох слів. Використання різних афіксів дає змогу збагатити значний пласт медичної лексики без будь-яких семантичних відхилень та втрат. Науковцям залишається лише підібрати зі загального лексичного матеріалу слова, які б стали найточнішими семантичними відповідниками цим терміноелементам. Наприклад, арабськими відповідниками префіксів “макро” та “мікро” є رغص ةماخض та رخص.

Суфіксоїд “-метрія” позначається арабським словом سايق. Досить велика кількість калькованої лексики належить до стійких словосполучень мови, з якої відбувається запозичення. В українській мові такі словосполучення виражені прикметником з іменником, а в арабській мові утворення цього терміна відбувається ізафетним шляхом. Нижче демонструємо приклади зазначених явищ: رمحلا تايركلا سايق “еритроцитометрія”, ببصعلا زاهجلا سلفس “макрокардія”, ةماخض-بلفلا “нейросифіліс”, يناطرسلا ةيفملا ةيعولأ باهتلا “раковий лімфангіт”.

Отже, підсумовуючи все вищевикладене, необхідно зауважити, що арабська медична термінологія поповнюється шляхами, які притаманні й іншим мовам. Утворення термінів відбувається:

а) за допомогою засобів арабської мови;

б) через зміну значення загальноживаних слів, що набувають термінового значення (тобто семантична деривація);

в) а також завдяки поповненню словника іншомовними словами.

В арабській мові, як в інших мовах, неологізми утворюються на основі наявного лексичного матеріалу за вже існуючими у мові словотвірними моделями. У складі термінів-словосполучень активно використовуються масдари.

Окрема частина арабських медичних термінів відрізняється тим, що вони були утворені методом метафоризації, що є прикладом вмотивованості термінів.

Живим та постійним процесом арабської термінології є запозичення. Одним із найпродуктивніших шляхів утворення термінологічних неологізмів в арабській мові є калькування. Це пояснюється істотним впливом європейських термінологічних традицій у медицині з відносно впорядкованою та сформованою медичною термінологією. Процес калькування в медичній лексиці арабської мови відбувається переважно синтаксичним шляхом. Зазвичай, мовою-джерелом для процесу калькування є латина, але останнім часом поширюються терміни-кальки з англійської мови.

3.2. Структурно-граматичні особливості перекладу арабських медичних термінів

Арабські держави сьогодні значно відстають від розвинених держав світу в науці і техніці, і розрив цей поглиблюється з плином часу. Для того, щоб мати можливість брати активну участь в процесі глобалізації, розвивати власну науку і освіту, арабські держави повинні організувати цілеспрямовану роботу з перекладу з різних мов матеріалів, які ознайомлюють із розвитком світової науки, техніки і культури.

Наразі багато галузей науки і техніки в арабських країнах використовують англійську, французьку та інші європейські мови, викладання медицини, біології, фізики здійснюється в більшості вищих навчальних закладів англійською та французькою мовами.

У зв'язку з цим міжарабська організація з питань освіти, культури і науки (ALECSO – The Arab League Educational, Cultural and Scientific Organization) розробляє програми і плани розвитку арабської культури, науки і освіти. У цих документах констатується необхідність подолання наукової і культурної відсталості, залежності арабських країн від Заходу. Велике значення при цьому надається арабізації освіти на всіх рівнях, розвитку арабської мови і перетворення її на повноцінну мову науки і мислення, що відповідає вимогам ХХІ століття.

Під арабізацією розуміється як використання арабської мови в якості мови навчання і наукового дослідження, так і термінологічне називання арабською мовою наукових понять, які виникли і сформувалися в інших мовах.

Питаннями термінотворення, упорядкування, нормалізації та кодифікації арабської термінології в різних галузях діяльності займаються такі організації, як Координаційне бюро з арабізації (Arabization Coordination Bureau) в Рабаті, Академії арабської мови в Каїрі, Дамаску, Йорданії, Єгипетська асоціація з арабізації наук, національні академії наук. Цими організаціями випущено низку галузевих словників, а також підготовлено рекомендації щодо створення нової термінології для перекладачів наукової та навчальної літератури і дослідників. Однак на практиці перекладачі не можуть спиратися у своїй роботі на ці словники, оскільки вони не були поширені арабськими країнами в необхідній кількості і стали важкодоступними. Неологізми, створені для очищення словника від безлічі запозичень і опубліковані великими накладками, не знайшли визнання.

Термінологія – це сукупність термінів певної галузі виробництва, діяльності, знань, що є особливим сектором, найбільш доступним свідомому

регулюванню. Термін – слово або словосполучення, яке означає конкретне поняття в певній галузі людської діяльності. Термін має відповідати внутрішнім мовним законам, бути чітко зрозумілим, якомога повніше співвідносним з означуваними поняттями, бути стислим, стилістично нейтральним, однозначним.

Арабська медична термінологія – це невід’ємна частина арабської медичної мови та медицини, яка розвивається та вдосконалюється протягом багатьох століть. З розвитком медицини з’явилася велика кількість загальноновживаної лексики. Терміни, які раніше функціонували у сфері спеціального вжитку, зараз вживаються як загальнозрозумілі та загальноновживані. Вважається, що в арабській медичній термінології термін має бути однозначним. Наявність у медичного терміна декількох різних дефініцій може призвести до плутанини та проблем при його перекладі іншою мовою. Під однозначністю мається на увазі не лише єдине його значення, але й однакове тлумачення термінологічної одиниці у межах конкретної сфери медицини.

Доцільно зазначити, що в арабській медичній термінології переважають терміни, що складаються з двох і більше компонентів, кожен з яких є загальноновживаним словом, яке в цій терміносистемі набуло термінологічного статусу. Однослівні терміни своєю чергою позначають різні анатомічні назви, часто взяті з класичної арабської лексики, і які закріпилися у цій терміносистемі الدماغ ‘мозок’, عصب ‘нерв’, مشترك ‘суглоб’, دم ‘кров’, معدة ‘артерія’).

Існує також термінологія, яка використовується у всіх галузях медицини та позначає загальні медичні поняття (خبيث ‘спазм’, تشنج ‘злюякісний’, ورم ‘пухлина’, التهاب ‘запалення’, متالزمة اختلال ‘синдром’).

Щодо словосполучень, то в медичній лексиці поряд з однослівними термінами вони становлять пласт медичного лексичного матеріалу, що позначає хвороби та патологічні стани (تدريجي هزال-الضوى ‘сухоти’, السل-مرض ‘

‘маразм’, الدماغ التهاب ‘енцефаліт’, تصلب شرياني ‘артеріосклероз’, الجيب التهاب ‘гайморит’).

Оскільки арабські терміносистеми знаходяться в процесі становлення, процеси термінотворення у цій мові продовжуються й наразі.

Нашою метою на цьому етапі було визначення найбільш частотних способів утворення термінів сфери медицини в арабській мові та шляхів їх перекладу українською мовою. У дослідженні було використано 200 термінологічних одиниць сфери медицини в арабській мові, а також їх переклад українською мовою.

Розглянемо основні способи утворення термінів сфери медицини в арабській мові та шляхи їх перекладу українською мовою.

1. Переклад чисто арабських термінів за допомогою питомо української медичної лексики. Використання чисто арабського терміна вважається пріоритетним при створенні і впорядкування термінології, що здійснюється Бюро арабізації і академіями арабської мови і рекомендується цими організаціями для використання в науковій практиці, однак він не отримав такого широкого поширення, як калькування і запозичення іноземних термінів. Приклади термінів, утворених цим способом:

تأبر [t'abburun] - запилення;

جسم [ġismun] - тіло;

زواج [zavāġun] - схрещування;

عذراء ['adrā'u] - лялечка.

Відповідно, можна підкреслити, що в даному випадку переклад на українську мову даних термінів відбувається за допомогою термінології, наявної в даній мові. У матеріалі нашого дослідження було віднайдено 20% таких випадків.

2. Калькування. Запозичення калёк вельми поширений в арабському термінотворенні. В даний час він здійснюється головним чином з англійської і французької мов. Виділяють два види калькування – семантичне, тобто

передачу значення іноземного терміна арабським словом, і структурно-семантичне, тобто копіювання не тільки значення, але і форми слова.

Приклади семантичного калькування:

سرطان [saraṭānun] - рак (хвороба);

انعكاس ['in'ikāsun] - рефлекс (букв. «відображення»);

صبغي - [šibġiyyun] хромосома (від صبغ - «фарбувати»);

عضوي - ['uḍwiyyun] органічний.

Структурно-семантичні кальки:

إختيار طبيعي ['iḥtiyārūn ṭabi'iyyun] - природний відбір;

تخليق ضوئي [taḥliqun ḍaw'iyyun] - фотосинтез;

بصلة الشعر [baṣalu aš-ša'ri] – волосяна цибулина;

الدورة الدموية [ad-dawratu ad-damawiyuatu] – кровообіг;

شكل الحياة النباتية [šaklu al-ḥayāti an-nabātiyyati] – життєва форма рослин.

Випадки калькування при перекладі арабських медичних термінів українською мовою були виявлені у 35% проаналізованих термінологічних лексем.

3. Використання іноземних запозичень. Запозичені медичні терміни в арабській мові найчастіше представляють собою інтернаціоналізми, або англійські слова, а також латинські терміни, запозичені за посередництва європейських мов.

При запозиченні відбувається пристосування іноземного слова до фонетичних і графічних норм мови, до якої здійснюється запозичення.

Спеціальні значки (, پښق , ؤ) для позначення відсутніх в арабській мові приголосних не набули широкого поширення, однак у вимові багатьох запозичених слів зберігаються звуки [o], [v]:

أزوت - ['azōtun];

فيتامين - [vītāmīnun];

فيروس - [vīrūsun]

У запозиченій термінологічній лексиці може зберігатися збіг невимовлюваних приголосних, але частіше за все він усувається шляхом додавання голосного:

كلوروفيل [kilūrūfīlun] – хлорофіл;

بروتوبلازم [birūtūblāzmun] – протоплазма;

كروموسومة [kirūmūsūmatun] – хромосома.

Відповідно, в українському варіанті при перекладі даних слів також буде використовуватися запозичена термінологія, оскільки в українській мові відсутні споконвічні терміни для передачі даних явищ і процесів. Таких випадків у матеріалі нашого дослідження було зафіксовано 37%.

Крім того, для усунення подвійно-приголосного початку може додаватися хамза з голосним:

إسبرتو ['isbirtū] - спирт; إسفنجي ['isfunǧiyyun] - губчастий.

Запозичені слова утворюють множину за правилами арабської мови. Двоскладові іменники чоловічого роду можуть утворювати ламану множину:

مكروب [mikrūbun] > مكاريب [makārību] - мікроорганізм;

أكسيد ['aksīdun] > أكاسيد [' akāsīdu] - оксид.

Слова жіночого роду і багатоскладові чоловічого роду утворюють правильну множину за допомогою -ات:

بشلة [bašillatun] > بشلات [bašillātun] – бацила;

فيتامين [vītāmīnun] > فيتامينات [vītāmīnātun] – вітамін;

هرمون [hurmūn] > هرمونات [hurmūnātun] – гормон.

У більшості випадків запозичуються іменники, прикметники від них утворюються за допомогою -ي:

بروتين [birūtīnun] > بروتيني [birūtīniyyun] – білковий;

أزوت ['azōtun] > أزوتي [' azōtiyyun] – азотний;

باطولوجيا [bātūlūǧiya] > بتولوجي [bātūlūǧiyyun] – патологічний;

جين [ǧīnun] > جيني [ǧīniyyun] – генетичний.

У деяких випадках в запозичених словах виділяється основа, подібна до арабського кореня, і від них утворюються похідні за арабськими словотвірними моделями:

أكسد ['aksada] - окисляти, تأكسد [ta'aksada] – окислюватися, від أكسيد ['aksīdun] – оксид;

بستر [bastara] – пастеризувати.

Складні слова можуть запозичуватися повністю, зі збереженням їх форми:

ميكروبيولوجيا [mīkrūbīyūlūǧiya] – мікробіологія;

سيتوبلازم [sītūblāzmun] – цитоплазма;

فيتوبلانكتون [fītūblānktūnun] – фітопланктон.

Однак на практиці частіше зустрічається роздільний переклад складного слова, при цьому одні його частини можуть бути передані за допомогою калькування, в той час як інші – шляхом транслітерації:

حمض أميني [ḥamḍun 'amīniyyun] – амінокислота;

أكسيد مائي ['aksīdun mā'iyyun] – гідроокис;

بدائيات النوى [bidā'uyātu an-naḡa] – прокаріоти.

4. Утворення складних слів. Складні слова в цілому не характерні для арабської мови, оскільки в ній переважає внутрішня флексія на базі одного кореня. Однак є цілий ряд термінів, утворених шляхом словоскладання або лексикалізації словосполучень.

Складні слова, отримані складанням основ, зустрічаються досить рідко, наприклад:

برمائيات [barmā'iyūātun] - земноводні, від بر [barrun] + ماء [mā'un] («земля» і «вода» відповідно).

Складні слова представлені в основному лексикалізованими словосполученнями, які найчастіше представляють собою кальки:

أديم ظاهر ['adīmun zāhirun] – ектодерма;

أوليات الفم ['awwaliyātu al-fammi] – первиннороті;

شكل الحياة النباتية [šaklu al-ḡayāti an-nabātiyyati] – життєва форма рослин.

Зазначений спосіб перекладу був відзначений у 7% проаналізованих нами випадків перекладу арабської термінологічної лексики українською мовою.

5. Аббревіатури. В арабській мові рідко зустрічаються аббревіатури, в основному вони використовуються для скорочення складних багатослівних описових термінів. У розглянутому мовному матеріалі нам зустрілися дві арабські аббревіатури, що позначають назви нуклеїнових кислот:

الحرن [ḥ r n] - скор. الریبي-النووي الحمض [al- ḥamdu ar-rībiyyu an-pawawīyyu] – рибонуклеїнова кислота, РНК;

الدنا [d n a] - від англ. Deoxyribonucleic acid (DNA) – дезоксирибонуклеїнова кислота, ДНК.

Відповідно, необхідно зауважити, що випадки перекладу арабської медичної термінології за допомогою аббревіації склали 1% від загального обсягу проаналізованого матеріалу.

Отже, розглянемо показники за найбільш частотними способами перекладу арабської медичної термінології українською мовою. Найпопулярнішим виявилось використання іноземних запозичень – 37% проаналізованих випадків перекладу. Дещо рідше вдаються до калькування структури оригінальної мови – 35% випадків. Передача чисто арабських термінів за допомогою питомої української термінології була представлена в 20% випадків. Утворення складних слів застосовується, аби передати значення арабського медичного терміна, у 7% проаналізованих випадків. 1% представлених випадків перекладу арабської медичної термінології українською мовою складають пошуки еквівалентності з використанням засобів аббревіації.

Більш докладно отримані результати представлені на рисунку 3.1.

Частотність використання способів перекладу

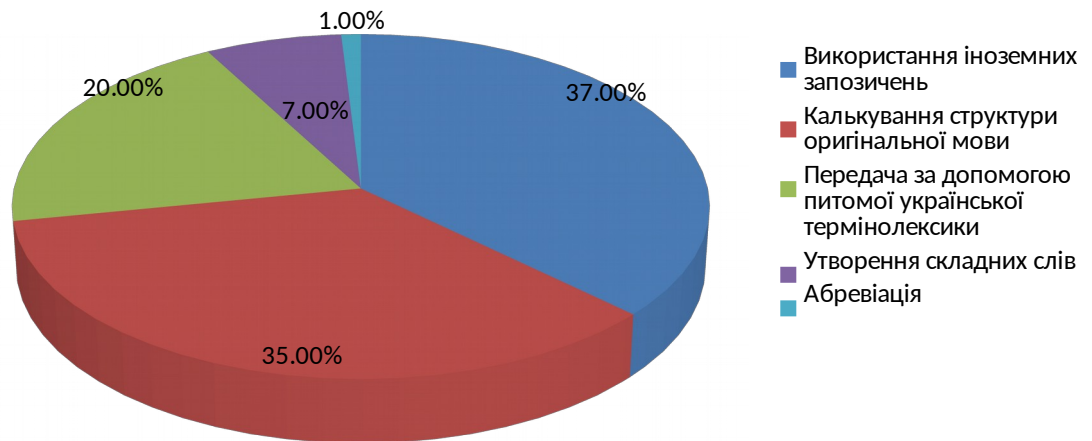

Рисунок 3.1. Способи перекладу арабської медичної термінології українською мовою

Таким чином, найбільш поширеними способами перекладу арабської медичної термінології є калькування і запозичення іноземних термінів, в основному англійських. При цьому спостерігається тенденція до заміни термінів іноземного походження в арабській мові адаптованими в українській мові відповідниками і перетворення іноземних слів відповідно до норм української граматики.

3.3. Явище мовної атриції при перекладі арабської медичної термінології українською мовою та шляхи запобігання його виявам

Мовна атриція, за визначенням Є.Ю. Груздевої, - це «принаймні часткова втрата контролю над рідною мовою (L1), яка відбувається зазвичай в результаті інтенсивних контактів з іншою мовою або мовами» [18, с. 18]. Цей процес може відбуватися як на колективному, так і на індивідуальному рівні.

З когнітивної точки зору атриція може виникати у індивіда або в зв'язку з втратою мови, або в зв'язку з недостатнім опануванням мовою від

початку. В обох випадках у менш компетентного мовця виявляється редукція мовної системи, а також велика кількість запозичень [4, с. 18].

Мовна атриція є аспектом мовного зсуву: вона може бути частковою, в разі мовного зсуву, або повною, в разі мовної смерті [4, с. 18]. Р. Андерсен виділяє дві основні причини мовної атриції, пов'язані з використанням мови: обмеження у використанні мови і переривання мовної традиції. Обмежене використання мови в ситуації мовного контакту постає при різниці в престижності, коли мова з більш низьким престижем починає використовуватися рідше.

Мовна атриція зачіпає мовців, яких можна віднести до недостатньо компетентних, і тому опис цього явища неможливий без хоча б приблизного визначення компетенції інформантів. Існує кілька підходів у визначенні типів мовців. Так, підхід у визначенні типів мовців, заснований великою мірою на віковому критерії, пропонує Н. Доріан, виділяючи старших компетентних мовців, молодших компетентних мовців, а також «напівмовців», тобто не компетентних повною мірою [18, с. 21]. Така класифікація, однак, не може бути застосована для цього дослідження, оскільки не можна сказати, що всі старші мовці є повністю компетентними носіями мови.

Однак визначення ступеня редукції видається складним завданням, оскільки для цього необхідне порівняння різних типів мовців один з одним. У зв'язку з цим досить важко точно визначити, до якого типу належить той чи інший інформант.

Більш простим здається підхід, запропонований Л. Кемпбеллом і М. Мюнтцел, які виділяють всього чотири типи мовців:

1. Сильні, або практично повністю компетентні;
2. Недосконалі, які досить вільно розмовляють кількома мовами;
3. Слабкі «напівмовці», з «більш обмеженою мовною компетенцією»;
4. Ті, хто пам'ятає мову, які знають тільки окремі слова або ізольовані фрази [7].

Мовна атриція може спостерігатися як на індивідуальному, так і на колективному рівні, в іммігрантських і традиційних спільнотах, які поступово переходять на нову мову, що призводить до накопичення характерних рис мовного розпаду. Також можлива і стабілізація процесу мовної ерозії.

Виділяються такі типи атриції: втрата рідної мови в своєму мовному середовищі (зокрема, у літніх людей); рідної мови в оточенні іноземної; іноземної (якою ведеться комунікація в навчальному закладі) в середовищі рідної мови; іноземної в іншомовному середовищі (у емігрантів) [5].

М. Шмід і Т. Мехотчева наводять такі особливості протікання процесу мовної атриції:

- продуктивні навички більш схильні до втрати, ніж рецептивні;
- атриція протікає найбільш інтенсивно спочатку, а потім йде на спад;
- фактор часу не діє сам по собі при втраті мови;
- атриція – це не лінійний процес;
- висока мовна компетенція сприяє кращому збереженню рівня мовної компетенції;
- як тільки індивід досяг досить високого мовного рівня, він стає менш вразливим до атриції;
- повторення не є достатнім фактором для того, щоб подолати процес втрати мови [9].

К. де Бот, розглядаючи мовну атрицію в рамках теорії динамічних систем, зазначає повну взаємопов'язаність всіх мовних підсистем, таких як пам'ять, увага, перцепція, мотивація, мовна здатність. Автор вказує, що мовний розвиток – це динамічний процес, який супроводжується прогресом або деградацією в мовній системі в залежності від ресурсів і взаємодії між вхідною інформацією і внутрішніми факторами. Між процесами зростання і падіння відсутня фундаментальна різниця в силу того, що обидва вони управляються одними і тими ж принципами [53, р. 64].

Б. Копке, розглядаючи атрицію рідної мови серед мігрантів, доходить висновку, що в основі мовної атриції лежать такі мозкові механізми, як: пластичність, тобто залежність від віку (зокрема, у молодих мігрантів в іншомовному середовищі рідна мова втрачається швидше, ніж у старшого покоління); активація, що розуміється як підвищення або зниження порога активації мовної або граматичної одиниці в залежності від частоти її використання; механізм придушення або гальмування (inhibition), який перешкоджає прояву атриції з боку домінантної мови; участь підкіркових структур, які впливають на мотивацію в плані вивчення іноземної мови і підтримки рідної мови [64].

Аналізуючи причини проблем у вивченні іноземної мови, методисти зазвичай вказують на слабку мотивацію, нерегулярність занять, недостатню частоту, перевантаження мовним матеріалом, несистемність його вивчення.

Перерахуємо ряд факторів, що сприяють виникненню мовної атриції, в порядку, обумовленому їх негативною роллю в руйнуванні лексичних та граматичних навичок.

1. Використання машинного перекладу, зокрема перекладацьких сервісів Google Translate, «Промт» тощо. Мовець отримує на виході переклад зі значною кількістю помилок. Замість роботи зі словником він займається виправленням найбільш грубих мовних і мовних помилок в мові перекладу на тому рівні, який доступний його розумінню. Багатьох помилок він не помічає, адже своїм завданням вважає доопрацювання готового перекладу. Слова в словник виписуються часто неправильно в силу помилки комп'ютерної програми або самого студента. Навіть в разі коректного перекладу стійкого словосполучення він виписує в словник неправильний варіант або контекстний варіант, який не відбиває суть словникової одиниці.

Процес розриву наявних правильних лексичних зв'язків між арабськими та українськими словами характеризується зростанням. Подібна практика призводить до швидкого тотального руйнування наявних лексико-граматичних навичок. 2. Студент просить когось зробити переклад, який

потім видає за власний, або знаходить аналогічну статтю іншою мовою, на її основі виписує слова і далі імітує процес перекладу. Процес аналогічний розглянутому в пункті 1, схожі й наслідки.

3. Студент користується сервісом Google Translate або аналогічним, але в режимі словника, не вдаючись до перекладу речень. Результат аналогічний, але процес мовної атриції дещо сповільнюється. Мовець все одно шукає слова в тій формі, в якій вони зустрічаються в тексті, не звертаючи уваги на те, яку роль слово виконує в тексті. Проблеми при перекладі він вирішує звичним чином, як зазначено в пункті 1.

4. Студент робить переклад за допомогою звичайного або електронного словника, але потім незрозумілі йому вирази або речення дивиться в сервісі Google Translate або аналогічному. Результат – навик перекладу не виробляється, проблеми залишаються невирішеними, відбуваються неправильне асоціювання слів і подальший регрес лексико-граматичних навичок.

5. Студент робить переклади самостійно, за допомогою словника, але час від часу користується машинним перекладом в цілях, не пов'язаних із навчанням. При цьому також при мимовільному зіставленні будуть утворюватися некоректні мовні пари, що з високою часткою імовірності призведе до гальмування або навіть регресу при навчанні.

6. Студент робить помітки безпосередньо в текстах. Над словами пишуться наголоси, контекстний переклад. Подібна практика дуже поширена. Однак вона також не сприяє процесу запам'ятовування, оскільки перехід від короткочасної пам'яті до оперативної, а далі – до довготривалої пов'язаний зі свідомим перекодуванням інформації, розглянутим нами раніше.

7. Студент перекладає самостійно, за допомогою словника, але слова виписує не в початковій формі, а в тому вигляді, який, на його думку, найбільш підходить за контекстом. Він тяжіє до уже запозиченого до

української мови слова, не знаючи про існування питомого українського відповідника.

Так, наприклад, розглянемо особливості перекладу арабськомовного терміна كربون. Носій арабської мови, який вивчатиме українську мову після англійської чи російської або робитиме це недостатньо глибоко, може перекласти зазначену лексему як карбон, що характерно для англійської традиції, запозиченої з латини, чи передати її як углерод, близько до російського мовного зразка. Натомість, нормативним варіантом перекладу كربون з арабської мови українською є лексема вуглець.

Подібним чином можемо спостерігати явище атриції на прикладі перекладу лексеми الجلد. В українській мові відповідником цієї арабської лексеми є іменник шкіра, що може викликати труднощі в студентів-носіїв арабської мови, які перед засвоєнням фахової української мови медичного спрямування на тому чи іншому рівні ознайомилися із лексичним складом російської мови, у якій наявна близька за звуковим складом до лексеми шкіра лексема шкура, що позначає зовнішній волосяний покрів тварин.

Відтак, для прояснення подібних проблемних моментів і пояснення значення лексичних одиниць, потенційно схильних до атриції, переважно слід обирати такі способи семантизації, як контекстуалізація і використання наочних засобів [1]. Передбачається, що познайомившись з новою лексичною одиницею в достатньому і зрозумілому контексті, усвідомивши значення даного слова самостійно за допомогою мовної здогадки, студент краще його запам'ятає, а ймовірність рецептивної та продуктивної мовної атриції буде зведена до мінімуму.

Використання засобів наочності як спосіб семантизації нової лексичної одиниці також визнано ефективним для попередження мовної атриції [1]. Говорячи про запобігання мовній атриції у студентів, що вивчають фахову українську мову медичного спрямування як другу іноземну, необхідно зауважити, що саме застосування засобів зорової наочності або ж їх комбінація зі слуховими засобами (демонстрація озвученого відеофрагменту)

значно знижує ризик її виникнення. Це пов'язано із тим, що, як і у випадку контекстуалізації, представлене зображення (відеофрагмент) міцніше «врізається в пам'ять» студента разом зі значенням нової лексичної одиниці при першому знайомстві з нею.

Зокрема, для того, аби запобігти змішуванню значень слова шкіра в українському та російському мовленні арабськомовних студентів, викладачеві достатньо вивести на екран зображення цієї медичної реалії, поруч із яким буде великими літерами написано назву зазначеного елемента дійсності. Імовірність того, що нове слово засвоїться і не буде використовуватися в мові учнів в значенні «зовнішній волосяний покрив тварини» в подальшому, є набагато вищою, ніж якщо б викладач вирішив дати дефініцію зазначеного поняття, оперуючи синонімами (із якими можуть бути знайомими далеко не всі студенти) і т. ін. Утім, слід зауважити, що зазначене слово в українській мові є омонімічним і паралельно позначає й той обсяг значень, що його в російській мові має лексема шкура. На нашу думку, на цьому не слід наголошувати під час занять, аби сформувати в студентів чітку фахову перекладацьку компетентність.

Таким чином, підсумувавши розглянуті думки лінгвістів і методистів, можна відзначити, що для попередження і подолання явища мовної атриції необхідно навмисно звертати увагу учнів на потенційно «ризиковану» лексику. Більш конкретні рекомендації лінгвістів щодо подолання мовної атриції включають складання списку мовних одиниць із автентичних джерел і регулярну розмовну практику з носіями мови, перегляд, читання і прослуховування автентичного англомовного матеріалу.

Завдання викладача також полягає в поясненні студентам важливості й необхідності використання тлумачних і перекладних словників, словників сполучуваності, різних довідкових матеріалів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Арабська медична термінологія поповнюється шляхами, які притаманні й іншим мовам. Утворення термінів відбувається:

- а) за допомогою засобів арабської мови;
- б) через зміну значення загальноживаних слів, що набувають термінованого значення (тобто семантична деривація);
- в) а також завдяки поповненню словника іншомовними словами.

В арабській мові, як в інших мовах, неологізми утворюються на основі наявного лексичного матеріалу за вже існуючими у мові словотвірними моделями. У складі термінів-словосполучень активно використовуються масдари.

Окрема частина арабських медичних термінів відрізняється тим, що вони були утворені методом метафоризації, що є прикладом вмотивованості термінів.

Найбільш поширеними способами перекладу арабської медичної термінології є калькування і запозичення іноземних термінів, в основному англійських. Найпопулярнішим виявилось використання іноземних запозичень – 37% проаналізованих випадків перекладу. Дещо рідше вдаються до калькування структури оригінальної мови – 35% випадків. Передача чисто арабських термінів за допомогою питомої української термінології була представлена в 20% випадків. Утворення складних слів застосовується, аби передати значення арабського медичного терміна, у 7% проаналізованих випадків. 1% представлених випадків перекладу арабської медичної термінології українською мовою складають пошуки еквівалентності з використанням засобів аббревіації.

При цьому спостерігається тенденція до заміни термінів іноземного походження в арабській мові адаптованими в українській мові відповідниками і перетворення іноземних слів відповідно до норм української граматики.

ВИСНОВКИ

Термін – це слово або словосполучення, яке позначає поняття певної галузі знань чи діяльності людини. Кожна галузь науки, техніки, виробництва, мистецтва має свою термінологію.

Системність термінології зумовлена двома типами зв'язків, які надають сукупності термінів системного характеру: 1) логічними; 2) мовними (хоча терміни позначають наукові поняття, вони залишаються одиницями природної людської мови, а відповідно їм властиві всі ті зв'язки, які характерні для загальноживаних слів – синонімічні, антонімічні, словотвірні, полісемічні, граматичні, родо-видові тощо).

Характерною особливістю терміна як слова в функції назви спеціального поняття є його належність до двох систем. Термін – член певної термінологічної системи, яка відображає систему понять даної науки. Як лексична одиниця, термін входить в лексико-семантичну систему мови, де займає певне місце серед інших одиниць цього рівня на основі своїх мовних характеристик. Отже, особливість терміна – у його «подвійному громадянстві», у його положенні як одиниці логоса та одиниці лексиса, тобто, одиниці наукового знання та загальномовного знання. З точки зору логоса, змістовна сторона терміна обмежується, основним чином, його абсолютною цінністю, тобто тим науковим поняттям, яке даним терміном означається. З точки зору лексиса, значення терміна визначається не лише абсолютною цінністю, тобто співвідношенням з науковим поняттям, але й місцем терміна в лексико-семантичній системі мови, а також його сполучним потенціалом, тобто, крім абсолютної цінності, в значення терміна входять іще відносна та сполучна ціннісні характеристики.

Науковий текст виступає як вираження і відображення наукового стилю – особливого способу когнітивних та комунікативно-мовних дій суб'єкта, вирішального в процесі формування тексту завдання повідомлення

нового знання про дійсність і доведення істинності цього знання. Отже, процеси текстотворення в науковій мові відображають закономірності пізнавального процесу. Зміст наукового тексту розкривається за допомогою різноманітних мовних засобів, в числі яких переважають понятійні (емоційно-нейтральні), що виконують представницьку і позначувальну функції, що свідчить про підпорядкування характерних мовних рис наукового (лінгвістичного) дискурсу його базовим цілям.

Переклад наукового тексту передбачає використання стандартизованого мовного оформлення. Науковий текст і науково-технічний переклад не терплять двоїстості сенсу і спотворення використовуваних понять і термінів. Тому переклад наукового тексту вимагає, перш за все, ясності у викладі при максимально повній відповідності перекладу оригіналу. Досягти такої гармонії може тільки професіонал, що має разом зі знаннями в області тематики наукового тексту також високу стилістичну грамотність.

Арабська медична термінологія поповнюється шляхами, які притаманні й іншим мовам. Утворення термінів відбувається:

- а) за допомогою засобів арабської мови;
- б) через зміну значення загальноживаних слів, що набувають термінованого значення (тобто семантична деривація);
- в) а також завдяки поповненню словника іншомовними словами.

В арабській мові, як в інших мовах, неологізми утворюються на основі наявного лексичного матеріалу за вже існуючими у мові словотвірними моделями. У складі термінів-словосполучень активно використовуються масдари.

Окрема частина арабських медичних термінів відрізняється тим, що вони були утворені методом метафоризації, що є прикладом вмотивованості термінів.

Найбільш поширеними способами перекладу арабської медичної термінології є калькування і запозичення іноземних термінів, в основному

англійських. Найпопулярнішим виявилось використання іноземних запозичень – 37% проаналізованих випадків перекладу. Дещо рідше вдаються до калькування структури оригінальної мови – 35% випадків. Передача чисто арабських термінів за допомогою питомої української термінології була представлена в 20% випадків. Утворення складних слів застосовується, аби передати значення арабського медичного терміна, у 7% проаналізованих випадків. 1% представлених випадків перекладу арабської медичної термінології українською мовою складають пошуки еквівалентності з використанням засобів аббревіації.

При цьому спостерігається тенденція до заміни термінів іноземного походження в арабській мові адаптованими в українській мові відповідниками і перетворення іноземних слів відповідно до норм української граматики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акулинина Т.В. Экстралингвистическая обусловленность особенностей французской терминологии компьютерной информатики: Дис. ... канд. филол. наук. - Омск, 2003. - 157 с.
2. Алексеева И.С. Введение в переводоведение. СПб.: Филологический факультет СПбГУ. - М.: Издательский центр «Академия», 2004. - 352 с.
3. Алексеева Л. М. Проблемы термина и терминообразования : учеб. пособие по спецкурсу. - Пермь: Изд-во Перм. гос. ун-та, 1998. - 120 с.
4. Алексеева Л.М. «Лингвистика термина». Лексикология. Терминоведение. Стилистика. Сборник научных трудов. - Москва- Рязань, 2003.-374 с.
5. Алексеева Л.М. Терминопорождение как основа научного творчества. М., 1998.- 119 с.
6. Арнольд И.В. Лексикология современного французского языка. - М., 1986.- 150 с.
7. Арсланян Г., Шубов Я. Русско-латино-арабский медицинский словарь. – М., 1998.
8. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории перевода. – М., «Международ. отношения», 1975. - 240 с.
9. Белкин В. М. Арабская лексикология / В. М. Белкин. – М. : Издательство Моск. ун-та, 1975.
10. Валгина Н.С, Розенталь Д.Э, Фомина М.И. Современный русский язык. Учебник. - М.: Логос, 2002. - 528 с.
11. Виноградов В.В. Словообразование в его отношении к грамматике и лексикологии // Изб. труды. Исследования по русской грамматике. – М.: Учпедгиз, 1975. -186 с.

12. Винокур Г.О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии // Сборник статей по языковедению. – М., 1939. – Т. 5. – С. 3-54.
13. Ворон О.В. Подъязык общения программистов (лексический, семантический и коммуникативный аспекты): Автореферат диссертации. - М., 1999. 23 с.
14. Галкина О.В. Метафора как инструмент познания (На материале терминов-метафор компьютерного интерфейса): Дис. ... канд. филол. наук. - Тверь, 2004. - 141 с.
15. Гальперин И.Р. Очерки по стилистике французского языка. - М. 1958. - 459 с.
16. Гарбовский Н.К. Теория перевода: Учебник. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 2004. - 544 с.
17. Гринев С.В. Введение в терминографию. М.: 1995. - 158 с.
18. Груздева Е.Ю. Языковая аттриция в системе языковых изменений // Языковые изменения в условиях языкового сдвига : сб. ст. – Санкт-Петербург, 2007. – С. 16–58.
19. Кияк Т. Р. Лінгвістичні аспекти термінознавства: Навч. пос. – К.: УМК ВО, 1989. – 104 с.
20. Клобуков Е.В. Современный русский язык. - М.: Дрофа, 2002. - 216 с.
21. Кобрин Р.Ю. О понятиях «терминология» и «терминологическая система» // Татаринов В.А. История отечественного терминоведения. Т. 3. аспекты и отрасли терминологических исследований (1973-1992): Хрестоматия. - М.: Моск. Лицей, 2003. - 288 с.
22. Кожина М. Н. Стилистика русского языка / М. Н. Кожина. – М. : Наука, 1993. – 231 с.
23. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. Учебное пособие. - М.:ЭТС, 2002.-424 с.

24. Кондратюкова Л. К. Становление и развитие терминологии вычислительной техники в французском языке : дис. ... канд. филол. наук. – Омск, 1984. - 190 с.
25. Косов А.В. Некоторые различия системной организации терминологии по сравнению с организацией общей лексики // Термин и слово. – Горький: ГГУ. – 1980. – С.13-22.
26. Кочан І. Українські терміни в парадигмі сучасних наукових учень / І. Кочан // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць. Вип.VIII [відп. ред. проф. Л. О. Симоненко]. – К. : КНЕУ, 2009.
27. Кравцова Е. В. Научный дискурс как вид институционального типа дискурса [Текст] / Е. В. Кравцова // Вестник ЮУрГУ. — 2012. — № 25. — С. 130–131.
28. Лейчик В. М. Терминоведение: предмет, методы, структура. Изд-е 2. - М., КомКнига, 2006. - 216 с.
29. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии. Вопросы теории и методики. - М.: АН СССР, 1961. - 158 с.
30. Мизинкина А.И Францо-русский и русско-французский словарь компьютерной лексики - ОЛМА-Пресс, 2004. - 696 с.
31. Моисеев А.И. К определению термина в словарях.- М.: Наука, 1976. - 89 с.
32. Никитин М.В. Курс лингвистической семантики: Учебное пособие. - 2-е изд., доп. и испр.. - СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И.Герцена, 2007. - 819с
33. Никулина Е.А. Терминологизмы как результат взаимодействия и взаимовлияния терминологии и фразеологии современного французского языка: дис . докт. филол. наук. М., 2005. - 363 с.
34. Орлова М.В. Специфика идентификации компьютерной терминологии: экспериментальное исследование: Дис. ... канд. филол. наук. - Курск, 2008. - 170 с.

35. Регушевський Є. С. Деякі теоретичні питання термінології / Є. С. Регушевський, О. С. Масликова, О. Ф. Шаталіна та ін. // Ученые записки Таврического нац. у-та им. В. И. Вернадского. – Т. 15. [54]. – № 1. – Филология. – Симферополь, 2002.
36. Реформатский А.А. Введение в языковедение / А. А. Реформатский. – М.: Просвещение, 1967. – 542 с.
37. Реформатский А.А. Термин как член лексической системы языка / А. А. Реформатский // Проблемы структурной лингвистики. – М.: Наука. – 1967. – С. 103-126.
38. Рецкер, Я.И. Теория перевода и переводческая практика. - М.: Изд-во: Международные отношения, 1974. - 216 с.
39. Словник української мови: в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980.
40. Францо-український словник комп'ютерної термінології. – К., 2014. – 520 с.
41. Словник юридичних термінів (російсько-український). Укладачі: Андерш Ф., Винник В., Красницька А., Полешко А., Юрчук О. – Юрінком – Редакція «Бюл. закон. та юрид. прак. Укр.» – 1994. – 322 с.
42. Сова Л. З. Аналитическая лингвистика и типология / Отв. редактор В. А. Лившиц. – СПб: Изд-во Политехн. ун-та, 2007. – 378 с.
43. Стасюк Т. В. Нові тенденції розвитку термінознавства: здобутки міжнародної наукової групи Р. Теммерман / Т. В. Стасюк // Термінологічний вісник: Збірник наукових праць / Відп. ред. В. Л. Іващенко. – К. : Інститут української мови НАНУ, 2013. – Вип. 2 (1).
44. Смирницкий А. И. Лексикология французского языка. - М., 1956. -260 с.
45. Суперанская А.В., Подольская Н.В., Васильева Н.В. Общая терминология: Вопросы теории. М.: Едиториал УРСС, 2004. - 248с.
46. Табанакова В. Д. Идеографическое описание научной терминологии в специальных словарях: дисс. на соискание ученой степени д-

ра филол. наук. Тюменский гос. ун-т. / В. Д. Табанакова. – Тюмень, 2001. – 250 с.

47. Тлумачний словник з інформатики / Г.Г. Півняк, Б.С. Бусигін, М.М. Дівізінюк та ін. – Д., Нац. гірнич. ун-т, 2010. – 600 с.

48. Ульманн С. Семантические универсалии / С. Ульманн// Новое в лингвистике. – М.: Прогресс, 1970. – Вып. 5 : Языковые универсалии. – С. 250–293.

49. Фурсова Л. І. Проблема функціональних особливостей терміна / Л. І. Фурсова // Вісн. Житомир. держ. пед. ун-ту. – 2001. – № 8.

50. Чернявская В. Е. Научный дискурс. Выдвижение результата как коммуникативная и языковая проблема [Текст] / В. Е. Чернявская. — М.: ЛЕНАНД, 2017. — 144 с.

51. Шепітько С. Компонента наукового дискурсу // Наукові записки. - Випуск 89 (5). - Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 5 ч. - Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2010. - С.164 -167.

52. Auer P. „Wie geil ist das denn?“ Eine neue Konstruktion im Netzwerk ihrer Nachbarn [Текст] / P. Auer // Zeitschrift für germanistische Linguistik. — 2016. — Nr. 44 (1). — S. 69–92.

53. Bot K. de. Dynamic Systems Theory, Lifespan Development and Language Attrition // Language Attrition: Theoretical Perspectives. – Amsterdam ; Philadelphia, 2007. – Pp. 56–72.

54. Cambridge Advanced Learner`s Dictionary Third Edition Cambridge University Press, 2012. – 1700 p.

55. Carpenter E. Life changed at her café when Pixar dropped in [Electronic Resource] / E. Carpenter // The Orange County Register, 2012. – Available from : <http://www.ocregister.com/articles/houser358737-caf-route.html>

56. Federici. F.M. Translating Dialects and Languages of Minorities, Challenges and Solutions / F.M. Federici. – Bern : Peter Lang, 2011. – P. 11.

57. Formica D. Translating idiolects: Natalia Ginzburg's *Lessico familiare* [Electronic Resource] / D. Formici, M. Cicioni. – Mode of Access : <http://www.academia.edu/4577540/>[...]
58. Gambier Y. *Les Transferts linguistiques dans les médias audiovisuels* / [éd. Y. Gambier]. – Paris : Presses Univ. Septentrion, 2006. – 246 p.
59. Günthner S., Knoblauch H. *Wissenschaftliche Diskursgattungen — PowerPoint et al* [Текст] / S. Günthner, H. Knoblauch // *Reden und Schreiben in der Wissenschaft.* — 2007. — S. 53–66.
60. Hockett Ch. F. *A Course in Modern Linguistics* / Ch. F. Hockett. – New York, 1958. – 398 p.
61. Hornby, A.S. *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English* / A. S. Hornby. – Oxford, 1982.
62. Ivarsson J. *Subtitling* / Jonas Ivarsson. – Stockholm : Transedit HB, 2005. – 199 p.
63. Karamitroglou F. *Towards the methodology for the investigations of norms in audiovisual translation* [Electronic Resource] / Fotios Karamitroglou. – Mode of Access : [http://books.google.de/books?id\[...\]](http://books.google.de/books?id[...])
64. Köpke B. *Language Attrition at the Crossroads of Brain, Mind, and Society* // *Language Attrition: Theoretical Perspectives.* – Amsterdam ; Philadelphia, 2007. – Pp. 9–37.
65. *Longman Dictionary of Contemporary English* / Ed. by Tom McArthur, 2001. – 564p.
66. Lopez Rua P. *The translation of idiolects in The Catcher in the Rye: an approach through lexicalized structures* [Electronic Resource] / Paula Lopez Rua. – Mode of Access: <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=193768>
67. Luyken G.-M. *Overcoming Language Barriers in Television. Dubbing and subtitling for the European Audience* / George-Michael Luyken. – Manchester: The European Institute for the Media, 2003. – 280 p.

68. Matschi, M. Color Terms in English: Onomasiological and Semasiological Aspects [Электронный ресурс] / M. Matschi // *Onomasiology Online* vol.5, 2004. – P. 58 – Режим доступа: <http://www.onomasiology.de>
69. Mayer J. D. The Intelligence of Emotional Intelligence / J. D. Mayer, P. Salovey // *Intelligence*. - 1993. - Vol. 17, № 4. - P. 433-442.
70. Metcalf A. Predicting New Works. The Secrets of Their Success. Boston, New York: Houghton Mifflin Company, 2002. - 206 p.
71. New Trends in Audiovisual Translation / [ed. J. Díaz Cintas]. – Bristol : Multilingual Matters, 2009. – 283 p.
72. Paterson, I. A Lexicon Of The Language Of Colour. A Dictionary of Colour / Ian Peterson. – UK: Publisher Thorogood Publishing Inc. – 2004. – 528 p.
73. Rajmohan V. Mirror neuron system / V. Rajmohan, E. E. Mohandas // *Indian J Psychiatry*. - 2007. - № 49. - P. 66-69 [Электронный ресурс]. - Режим доступа : <http://www.medknow.com>.
74. Reich P. The film and the book in translation [Electronic Resource] / P. Reich. – Mode of Access: http://is.muni.cz/th/64544/ff_m/Diplomova_prace.pdf
75. Rizzolatti G. The mirror-neuron system / G. Rizzolatti, L. Craighero // *Annual Review of Neuroscience*. - 2004. - № 27. - P. 169-92. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.web.mit.edu/hst.722/www/Topics/Language/RizzolattiReview2004.pdf>
76. Roget's Thesaurus of English Words and Phrases / Robert A. Dutch. – Cambridge, LONGMAN, 1973. – 1309 p.
77. Schiffrin D. In Other Words: Variation in reference and narrative / D. Schiffrin. — Cambridge, 2006.
78. Wales K. A Dictionary of Stylistics / K. Wales. – London : Pearson, 2011. – P. 197.
79. Whorf B. L. Grammatical Categories / B. L. Whorf // *Syntactic Theory*, V.1. –Harmondsworth, 1972. – P. 103-114.
80. Zubiria J.B. Mapping the dubbing scene / J.B. Zubiria. – Bern, 2003. – P. 93–98.